

ภาค ๓. บทสวดท ๙ พระสูตร ปฐมโพธิกาล

ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเมื่อ ๒๖๐๐ ปีที่แล้ว

การสวดมนต์ภาวนาเป็นหนึ่งในวัตรปฏิบัติของชาวพุทธ ที่พระพุทธองค์ทรงกระทำ แนะนำ และมีการสืบสานอย่างแพร่หลาย ถือเป็นหนึ่งในรูปแบบการเจริญสติภาวนาที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในทุกวันนี้

ในวาระแห่งการเฉลิมฉลองพุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ พุทธศักราช ๒๕๕๕ นี้ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ จึงได้ประมวลและเรียบเรียง "บทสวดมนต์ ๙ พระสูตร ปฐมโพธิกาล ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเมื่อ ๒๖๐๐ ปีที่แล้ว" ด้วยเห็นว่าเป็นบทสวด ภาวนาสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงกระทำ และแสดงในวาระแรกสุด แก่เหล่าสาวกชุดแรกๆ หลังทรงตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ล้วนแต่เป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา และ ส่งผลอย่างยิ่งใหญ่แก่เหล่าสาวกที่ได้สดับพระธรรม ที่ทรงแสดงนั้น ดังที่ได้เรียบเรียงให้เห็นถึงความเป็นมาและ อานิสงส์แห่งการแสดงและสดับพระธรรมนั้นเมื่อ ๒๖๐๐ ปีที่แล้ว

ในการเรียบเรียงครั้งนี้ ได้จัดเรียงตามลำดับการแสดง ของพระพุทธองค์ตั้งแต่บทแรกในคัมภีร์วิสาขบูชาแรก ผ่าน อาสาฬหบูชาแรก และสิ้นสุดบทที่ ๙ ในคัมภีร์เพ็ญมาฆบูชาแรก โดยแสดงที่มาจากพระไตรปิฎก เพื่อการศึกษาค้นคว้าต่อของผู้สนใจ พร้อมด้วยการเรียบเรียงแสดงความ เป็นมาอย่างสังเขป เพื่อประกอบการเจริญสติภาวนา พร้อมคำแปลที่ได้คัดลอกจากหลายแหล่ง ได้แก่ พระไตรปิฎก หนังสือสวดมนต์ฉบับสวนโมกขพลาราม คู่มือพุทธบริษัท ฉบับสมบูรณ์ โดยธรรมสภา ธรรมะในพุทธศาสนาตามรอยบาทพระศาสดา อินเดีย-เนปาล (ฉบับปรับปรุง ๒๕๕๐) โดยพระราชรัตนรังษี (วิริยฤทธิ์ วิริยทโร) โดยได้รับเมตตาจาก พระมหาชัยวัฒน์ ปญญาวิชโร วัดสร้อยทอง ช่วยสอบทานความถูกต้องสมบูรณ์ให้ และจัดพิมพ์เป็นหนังสือสวดมนต์ฉบับพกพา สำหรับการสวดมนต์ภาวนา โดยทั่วไปในโอกาสอันสำคัญยิ่งนี้ รวมทั้งในงานเทศกาล พุทธศีลา งานวัดลอยฟ้า ที่ภาคีเครือข่ายชาวพุทธทั่วประเทศ กว่าร้อยองค์กรได้มาร่วมกันจัดขึ้น ณ รอยัลพารากอนฮอลล์ ศูนย์การค้าสยามพารากอน กรุงเทพมหานคร ระหว่าง วันที่ ๒๙ - ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕ ซึ่งสามารถเลือกสลับ สวดได้ตามแต่เวลาจะอำนวย ซึ่งหากสวดครบทั้ง ๙ บท อย่างต่อเนื่อง จะใช้เวลาประมาณ ๓ ชั่วโมง

ขอทุกท่านได้ใช้หนังสือสวดมนต์นี้อย่างสมคุณค่า แห่งพระสูตรที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงเป็นปฐม เมื่อ ๒๖๐๐ ปีที่แล้ว จนพระพุทธานุภาพได้ประดิษฐานมาถึง ทุกวันนี้ ในวาระอันสำคัญยิ่ง พุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปีนี้ ด้วยการน้อมนำให้การสวดมนต์ภาวนาให้เป็นไปด้วยอาการแห่งการ เจริญในไตรสิกขา : ศีล สมาธิ และ ปัญญา อย่างครบถ้วนตาม ที่พระพุทธรองค์ทรงมีพระเมตตาชี้แนะไว้สืบไป.

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

วิสาขบูชา พุทธศักราช ๒๕๕๕

คำบูชาพระรัตนตรัย

(คำกล่าว บูชาพระรัตนตรัย)

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ะคะคะวา,	พระผู้มีพระภาคเจ้า, เป็นพระอรหันต์, ดับกิเลส เพ็ง
พุทัง ะคะคะวันตัง อะภิวาเทมิ.	ทุกขสิ้นเชิง, ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ;
	ข้าพเจ้าอภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า, ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิก
	บาน. (กราบ)
สวากขาโต ะคะคะวะตา ธัมโม,	พระธรรม เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว ;
ธัมมัง นะมัสสามิ.	ข้าพเจ้านมัสการพระธรรม. (กราบ)
สุปะฏิปันโน ะคะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,	พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า, ปฏิบัติดีแล้ว ;
สังฆัง นะมามิ.	ข้าพเจ้าอ่อนน้อมพระสงฆ์. (กราบ)

บุพพภาคนมการ

(หันทะ มะยัง พุทธัสสะ ะคะคะวะโต ปุพพะภา	เจริญเถิด เราทั้งหลาย จงทำความนอบน้อม
คะนะมะการัง กะโรมะ เส.)	อันเป็นส่วนเบื้องต้นแด่พระพุทธเจ้าเถิด
นะโม ตัสสะ ะคะคะวะโต,	ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า
	พระองค์นั้น ;
อะระหะโต,	ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ;
สัมมาสัมพุทธัสสะ.	ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง.

(๓ ครั้ง)

อิทัปปัจจะยตาปฏิจจสมุปปาทปาฐะ

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๖ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๘

สังยุตตนิกาย นิทานวรรคสังยุต

นิทานสังยุต ๒. อาหารวรรค

ปัจจุยสูตรที่ ๑๐

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชาทิ้งฝั่งแม่น้ำอนาโณมาหลังจากการบรรพชาแล้ว ทรงเข้าไปศึกษากับอาหารดาบส และอุทกดาบส แต่มองพบว่ามิใช่หนทางตรัสรู้ จึงทรงปฏิบัติตามความนิยมสมัยนั้นคือการบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยการทรมานตนให้ได้รับความลำบากเพื่อหวังปลดปล่อยกิเลสเป็นเวลาถึง ๖ ปี จนแทบจะสิ้นพระชนม์ สุดท้ายทรงพบว่าการทรมานตน ก็ยังไม่ใช่หนทางตรัสรู้ ระหว่างที่ทรงทรมานตนนี้มีนักบวช ปัญจวัคคีย์มาอยู่คอยปรนนิบัติ เมื่อทรงเลิกการบำเพ็ญทุกรกิริยา ปัญจวัคคีย์ก็ปลีกหนีไป พระองค์จึงทรงมีเวลาไตร่ตรอง และพิจารณาธรรมอย่างสงบตามลำพัง พระองค์ได้ทรงตั้งพระสติและเดินทางสายกลาง คือ การปฏิบัติในความพอเหมาะ พอควร ในตอนเช้าวันเพ็ญเดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี พระมหาบุรุษประทับที่โคนต้นไทรด้วยอาการสงบ นางสุชาดา คิดว่าเป็นเทวดาจึงถวายข้าวมธุปายาส ทรงฉันแล้วเสด็จไปริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตอนเย็นวันนั้นเองพระองค์ได้กลับมายังต้นโพธิ์

พบคนหาบหญ้าชื่อโสดถิยะ คนหาบหญ้าได้ถวายหญ้า ๘ กำมือให้พระองค์ปูลาดเป็นอาสนะ ณ ใต้ต้นโพธิ์ แล้วประทับหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ทรงตั้งจิตอธิษฐานว่า "แม้เลือดในกายของเราจะเหือดแห้งไปเหลือแต่หนัง เอ็น กระดูก ก็ตาม ถ้ายังไม่พบโพธิญาณแล้วจะไม่ยอมหยุดความเพียรโดยลูกจากที่นี่เป็นอันขาด" เมื่อทรงตั้งจิตอธิษฐานแล้ว พระองค์ก็ทรงสำรวมจิตให้สงบแน่วแน่ พระองค์เริ่มบำเพ็ญเพียรทางจิต และในที่สุดทรงชนะความลัภะพระทัยจิตพ้นจากกิเลสทั้งปวง ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระชนมายุ ๓๕ พรรษา ในวันเพ็ญเดือน ๖ วิสาขมาส ธรรมที่พระองค์ตรัสรู้นั้น คือ อิทัปปัจจะย-ตาปฏิจจสมุปปาท

อิทัปปัจจะยตาปฏิจจสมุปปาทปาฐะ

(หันทะ มะยัง ปะฏิจจะสะมุปปาทะปาฐัง ภาณามะ เส.)

เชิญเถิด เราทั้งหลาย จงกล่าวปฏิจจสมุปปาทปาฐะเรื่องกฎอิทัปปัจจะยตา
ในปฏิจจสมุปปาทธรรมทั้งหลาย เป็นต้นเกิด

กะตะโม จะ ภิกขะเว, ปะฏิจจะสะมุปปาโท

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ก็ปฏิจจสมุปปาท เป็น
อย่างไรเล่า ?

(๑) ชาติปัจจะยา ภิกขะเว ชะรามะระณัง,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะชาติเป็นปัจจัย ชะ
รามะระณะย่อมมี.

อุปปาทา วา ภิกขะเว ตะถาคะตานัง,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะเหตุที่พระตถาคต
ทั้งหลาย, จะบังเกิดขึ้น ก็ตาม,

อะนุปปาทา วา ตะถาคะตานัง,

จะไม่บังเกิดขึ้น ก็ตาม,

ฐิตาวะ สา ธาตุ,

ธรรมชาตุนั้น ย่อมตั้งอยู่แล้ว นั้นเทียว,

ธัมมัญญูฐิตะตา,

คือความตั้งอยู่แห่งธรรมดา,

ธัมมะนิยามะตา,

คือความเป็นกฎตายตัวแห่งธรรมดา,

อิทัปปัจจะยตา,

คือความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้ เป็นปัจจัย, สิ่งนี้สิ่ง
นี้ จึงเกิดขึ้น.

ตัง ตะถาคะโต

ตถาคตย่อมรู้พร้อมเฉพาะ

อะภิสัมพุชณะติ อะภิสะเมติ,

ย่อมถึงพร้อมเฉพาะ, ซึ่งธรรมชาตุนั้น, ครั้นรู้
พร้อมเฉพาะแล้ว ถึงพร้อมเฉพาะแล้ว,

อาจิกขะติ เทเสติ,

ย่อมบอก ย่อมแสดง,

ปัญญะเปติ ปญฺญะเปติ,

ย่อมบัญญัติ ย่อมตั้งขึ้นไว้,

วิระระติ วิระชะติ,

ย่อมเปิดเผย ย่อมจำแนกแจกแจง,

อุตตานิกะโรติ,

ย่อมทำให้เป็นเหมือนการหยายของที่คว่ำ,

ปัสสะถาติ จาหะ,

และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า,

ชาติปัจจะยา ภิกขะเว ชะรามะระณัง,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ท่านทั้งหลายจงมาดู,
เพราะชาติเป็นปัจจัย, ชะรามะระณะย่อมมี.

** อิติ โข ภิกขะเว,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะเหตุดังนี้แล,

ยา ตั้ตระ ตะเถตา,

อะวิตะเถตา,

อะนัญญเถตา,

อิทัปปัจจะยะตา,

อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว ปะฏิจะสสมุปปาโท,

(๒) ภาวะปัจจะยา ภิกขะเว ชาติ,

ปัสสะเถติ จาหะ, ภาวะปัจจะยา ภิกขะเว ชาติ,

(๓) อุปาทานะปัจจะยา ภิกขะเว ะโ,

ปัสสะเถติ จาหะ, อุปาทานะปัจจะยา ภิกขะเว ะโ,
โ,

(๔) ตัณหาปัจจะยา ภิกขะเว อุปาทานัง,

ปัสสะเถติ จาหะ, ตัณหาปัจจะยา ภิกขะเว อุปา
ทานัง,

(๕) เวทนาปัจจะยา ภิกขะเว ตัณหา,

ธรรมชาตุดิ ในกรณีนั้น, อันเป็น ตถตา, คือ
ความเป็นอย่างนั้น,

เป็น อวิตถตา, คือความไม่ผิดไปจากความ
เป็นอย่างนั้น,

เป็น อนัญญตถตา, คือความไม่เป็นไปโดย
ประการอื่น,

เป็น อิทัปปัจจยตา, คือความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้
เป็นปัจจัย, สิ่งนี้สิ่งนี้ จึงเกิดขึ้น.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ธรรมนี้ เราเรียกว่า
ปัจิจสมุปปาต, (คือธรรมอันเป็นธรรมชาติ
อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น).

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะภพเป็นปัจจัย,
ชาติย่อมมี.(*)

และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า, ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย, ท่านทั้งหลายจงมาดู, เพราะภพ
เป็นปัจจัย, ชาติย่อมมี.(**)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะอุปาทานเป็น
ปัจจัย, ภพย่อมมี.(*)

และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า, ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย, ท่านทั้งหลายจงมาดู, เพราะ
อุปาทานเป็นปัจจัย, ภพย่อมมี.(**)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะตัณหาเป็นปัจจัย,
อุปาทานย่อมมี.(*)

และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า, ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย, ท่านทั้งหลายจงมาดู, เพราะตัณหา
เป็นปัจจัย, อุปาทานย่อมมี.(**)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะเวทนาเป็นปัจจัย,
ตัณหาย่อมมี.(*)

- ปัสสเถาติ จาหะ, เวทะนาปัจจะยา ภิกขะเว ตัณหา, และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ท่านทั้งหลายจงมาดู, เพราะเวทนาเป็นปัจจัย, ตัณหาย่อมมี.(**)
- (๖) ผัสสะปัจจะยา ภิกขะเว เวทนา, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะผัสสะเป็นปัจจัย, เวทนาย่อมมี.(*)
- ปัสสเถาติ จาหะ, ผัสสะปัจจะยา ภิกขะเว เวทนา, และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ท่านทั้งหลายจงมาดู, เพราะผัสสะเป็นปัจจัย, เวทนาย่อมมี.(**)
- (๗) สฬายะตนะปัจจะยา ภิกขะเว ผัสโส, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย, ผัสสีย่อมมี.(*)
- ปัสสเถาติ จาหะ, สฬายะตนะปัจจะยา ภิกขะเว ผัสโส, และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ท่านทั้งหลายจงมาดู, เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย, ผัสสีย่อมมี.(**)
- (๘) นามะรูปปัจจะยา ภิกขะเว สฬายะตนะ, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะนามรูปเป็นปัจจัย, สฬายตนะย่อมมี.(*)
- ปัสสเถาติ จาหะ, นามะรูปปัจจะยา ภิกขะเว สฬายะตนะ, และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ท่านทั้งหลายจงมาดู, เพราะนามรูปเป็นปัจจัย, สฬายตนะย่อมมี.(**)
- (๙) วิญญูณะปัจจะยา ภิกขะเว นามะรูปัง, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะวิญญูณเป็นปัจจัย, นามรูปย่อมมี.(*)
- ปัสสเถาติ จาหะ, วิญญูณะปัจจะยา ภิกขะเว นามะรูปัง, และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ท่านทั้งหลายจงมาดู, เพราะวิญญูณเป็นปัจจัย, นามรูปย่อมมี.(**)
- (๑๐) สังขารปัจจะยา ภิกขะเว วิญญูณัง, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะสังขารเป็นปัจจัย, วิญญูณย่อมมี.(*)

ปัสสเถติ จาหะ, สังขาระปัจจะยา ภิกขะเว
วิญญูณัง,

(๑๑) อะวิชาปัจจะยา ภิกขะเว สังขารา,

อุปปาทา วา ภิกขะเว ตะถาคะตานัง,

อะนุปปาทา วา ตะถาคะตานัง,

ฐิตาวะ สา ธาตุ,

ธัมมัญญูฐิตะตา,

ธัมมะนิยามะตา,

อิทัปปัจจะยะตา,

ตั้ง ตะถาคะโต อะภิสัมพุชณะติ

อะภิสะเมติ,

อะภิสัมพุชณิตวา อะภิสะเมตวา,

อาจิกขะติ เทเสติ,

ปัญญะเปติ ปญฺเฐเปติ,

วิะระติ วิะชะติ,

อุตตานิกะโรติ,

ปัสสเถติ จาหะ, อะวิชาปัจจะยา ภิกขะเว สังขาร,
รา,

อิติ โข ภิกขะเว,

ยา ตัตตระ ตะถะตา,

และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า, ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย, ท่านทั้งหลายจงมาดู, เพราะสังขาร
เป็นปัจจัย, วิญญูณย่อมมี.(**)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะอวิชาเป็นปัจจัย
, สังขารทั้งหลายย่อมมี.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะเหตุที่พระตถาคต
ทั้งหลาย, จะบังเกิดขึ้น ก็ตาม,

จะไม่บังเกิดขึ้น ก็ตาม,

ธรรมาตุนั้น ย่อมตั้งอยู่แล้ว นั้นเทียว,

คือความตั้งอยู่แห่งธรรมา,

คือความเป็นภฏตายตัวแห่งธรรมา,

คือความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้ เป็นปัจจัย, สิ่งนี้สิ่ง
นี้ จึงเกิดขึ้น.

ตถาคตย่อมรู้พร้อมเฉพาะ

ย่อมถึงพร้อมเฉพาะ, ซึ่งธรรมาตุนั้น,

ครั้นรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ถึงพร้อมเฉพาะแล้ว,

ย่อมบอก ย่อมแสดง,

ย่อมบัญญัติ ย่อมตั้งขึ้นไว้,

ย่อมเปิดเผย ย่อมจำแนกแจกแจง,

ย่อมทำให้เป็นเหมือนการหายของทีคว่า,

และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า, ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย, ท่านทั้งหลายจงมาดู, เพราะอวิชา
เป็นปัจจัย, สังขารทั้งหลายย่อมมี.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะเหตุดังนี้แล,

ธรรมาตุดี ในกรณีนั้น, อันเป็น ตถตา, คือ
ความเป็นอย่างนั้น,

อะวิตะถตา,

อะนัญญะถตา,

อิทัปปัจจะยตา,

อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว

ปะฏิจจะสะมุปปาโท,

อิติ.

เป็น อวิตถตา, คือความไม่ผิดไปจากความ
เป็นอย่างนั้น,

เป็น อนัญญถตา, คือความไม่เป็นไปโดย
ประการอื่น,

เป็น อิทัปปัจจยตา, คือความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้
เป็นปัจจัย, สิ่งนี้สิ่งนี้ จึงเกิดขึ้น.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ธรรมนี้ เราเรียกว่า
ปฏิจจสมุปบาท, (คือธรรมอันเป็นธรรมชาติ
อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น),

ดังนี้แล.

(หมายเหตุ) เมื่อต้องการสวดเต็ม ข้อที่ ๑ สวดเต็มอย่างไร

ข้อที่ (๒)-(๑๐) ก็สวดเต็มอย่างนั้น แต่สำหรับ

ข้อ (๑๑) นั้น พิมพ์ไว้เต็มอย่างข้อที่ (๑) แล้ว

ปฐมพุทธภาสิตคาถา

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๗

ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อิติวุตตกะ-สุตตนิบาต

คาถาธรรมบท ชราวรรคที่ ๑๑

อรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท ชราวรรคที่ ๑๑

อรรถกถา ๙. เรื่องปฐมโพธิกาล [๑๒๕]

เมื่อพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้หมดกิเลส ลัดอาสวะทั้งปวงใน เวลาค่อนรุ่งอรุณ ที่ได้ตื่นพระศรี
มหาโพธิ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา แคว้นมคธ ทรงเปล่งอุทาน เย้ยถนัดด้วยความเบิก
บานพระทัย เป็นพระคาถาว่า “อเนกชาติ สัสารี.....ตณฺหานํ ขยมชฺฌคา” ต่อมาพระอานนท์ทูลถาม
จึงทรงตรัสเล่าให้พระอานนท์ฟังอีกครั้ง

(หั่นทะ มะยั้ง ประสูติมะพุทธะภาสิตะคาถาโย ภะณามะ เส.)

อะเนกะชาติสังสารัง สันธาวิสสัง อะนิพพิสัง,
กะหะการัง คะเวสันโต ทุกขา ชาติ ปุนัปปุนัง,
กะหะการะกะ ทิฏโฐสิ ปุนะ เคหัง นะ กาหะสิ,
สัพพา เต ผาสูกา ภัคคา คะหะภูฏัง วิสังขะตัง,
วิสังขาระคะตัง จิตตัง ตัณหานัง ขะยะมัชฌะคา.

เมื่อเรายังไม่พบญาณ ได้เล่นท่องเที่ยวไปใน
สังสารเป็นอนЕКชาติ;
แสวงหาอยู่ซึ่งนายช่างปลูกเรือน, คือค้นหา
ผู้สร้างภพ; การเกิดทุกคราวเป็นทุกข์ซ้ำไป.
นี่แน่ะ นายช่างปลูกเรือน เรา รู้จักเจ้าเสียแล้ว;
เจ้าจะทำเรือนให้เราไม่ได้อีกต่อไป.
โครงเรือนทั้งหมดของเจ้าเราหักเสียแล้ว; ยอด
เรือนเราก็อ้อเสียแล้ว;
จิตของเราถึงแล้วซึ่งสภาพที่อะไรปรุงแต่งไม่ได้
อีกต่อไป; มันได้ถึงแล้วซึ่งความสิ้นไปแห่งตัณหา
(คือถึงนิพพาน).

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๔ พระวินัยปิฎก เล่มที่ ๔

๑. โปธิกา ว่าด้วยเหตุการณ์แรกตรัสรู้

เมื่อพระพุทธรองค์ทรงตรัสรู้หมดกิเลสสมาสมาโพธิญาณแล้วทรงประทับพักผ่อนเสวยวิมุตติสุข คือความสุขที่เกิดจากการหลุดพ้นจากกิเลสที่ไต่ตันพระศรีมหาโพธิ์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำ เนรัญชราเป็นเวลา ๗ วัน ระหว่างนั้นทรงพิจารณาปัจจุสมุปบาท ทั้งแบบตามลำดับ และทวนลำดับ ตลอดรุ่งหวัค้ำ ตั้งแต่เวลา ๑๘.๐๐ - ๒๑.๐๐ น. (ปฐมยาม) พร้อมกับทรงเปล่งอุทานคาถา สลับกับพิจารณาปัจจุสมุปบาทในเวลา นั้นด้วย

พุทธอุทานคาถา

(หันทะ มะยัง พุทธอุทานะคาถาโย ภาณามะ เส.)

เชิญเถิด เราทั้งหลาย จงกล่าวคาถาพุทธอุทานเถิด

ยะทา หะเว ปาตุกะวันติ ธัมมา,

อาตาปิโน ฌายะโต พราหมณะสสะ,

อะถัสสะ กังขา วะปะยันติ สัพพา,

ยะโต ปะชานาติ สะเหตุมมัง.

ยะทา หะเว ปาตุกะวันติ ธัมมา,

อาตาปิโน ฌายะโต พราหมณะสสะ,

อะถัสสะ กังขา วะปะยันติ สัพพา,

ยะโต ขะยัง ปัจจะยานัง อะเวทิ.

ยะทา หะเว ปาตุกะวันติ ธัมมา,

อาตาปิโน ฌายะโต พราหมณะสสะ,

วิรูปะยัง ติฏฐะติ มาระเสนัง,

สุโรวะ โธภาสะยะมันตะลิกขันติ ฯ

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลาย

ปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่

เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้น

ย่อมสิ้นไป

เพราะมารู้แจ้งธรรมพร้อมทั้งเหตุ.

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลาย ปรากฏแก่

พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่

เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้น

ย่อมสิ้นไป

เพราะได้รู้ความสิ้นแห่งปัจจัยทั้งหลาย.

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลาย ปรากฏแก่

พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่

เมื่อนั้น พราหมณ์นั้น ย่อมกำจัดการและเสนา

เสียได้

ดุจพระอาทิตย์อุทัยกำจัดความมืดและส่อง

แสงสว่างอยู่ในอากาศ ฉะนั้น.

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๙ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๑

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

๑๒. สัจจสังยุต ๒. ธัมมจักกัปปวัตตนวรรค

๑. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ขณะที่พระพุทธรองค์ทรงประทับเสวยวิมุตติสุขใต้ต้นอชปาลนิโครธ (ต้นไทร) ในสัปดาห์ที่ ๕ ทรงพิจารณาถึงพระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้เป็นสิ่งที่ลึกซึ้ง ยากที่มนุษย์โดยทั่วไปจะเข้าใจได้ แต่ด้วยพระมหากรุณาธิคุณและพระปัญญาคุณของพระองค์ ทรงเห็นว่าบุคคลที่มีกิเลสเบาบางมีความเห็น

แก้ตัวน้อยแสวงหาสัจธรรมเพื่อการหลุดพ้น เหมือนดังดอกบัวที่โผล่พ้นน้ำรับแสงอาทิตย์ก็มีอยู่ พระองค์ไม่ควรที่จะเก็บความรู้ประเสริฐไว้เพียงลำพัง ควรจะเผยแผ่ให้รู้กันทุกๆ ไป เพื่อคนเหล่านั้นจะได้ รับประโยชน์จากความรู้ที่ประเสริฐนี้ด้วย เมื่อทรงตกลงพระทัยที่จะประกาศคำสอน ให้แพร่หลายไปจึงทรงระลึกถึงบุคคลที่จะรับฟังคำสอน อันดับแรกทรงระลึกถึงอาหารดาบสและ อุทกดาบสอดีตอาจารย์ของพระองค์ แต่ได้ทราบว่าท่านทั้งสองได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ในที่สุดก็ทรง ระลึกถึงปัญจวัคคีย์ที่ได้เคยอุปฐากปรนนิบัติพระองค์เมื่อตอนบำเพ็ญทุกรกิริยา ซึ่งตอนนี้ได้ไป อาศัยอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสีจึงทรงเสด็จจากอรุณเวลาตรงไปยังป่าอิสิปตน มฤคทายวันจนพบปัญจวัคคีย์เสด็จไปถึงก็ระงับยับยั้งปัญจวัคคีย์ ปัญจวัคคีย์ได้ฟังพระองค์ตกเดือน ได้สติมาตกลงกันว่าจะไม่ต้อนรับพระองค์ แต่เมื่อทรงเสด็จมาถึง ปัญจวัคคีย์ได้สติลืมที่ตกลงกันไว้ เปลี่ยนแปลงไปปรากฏอยู่ที่พระองค์ มีความสง่างาม มีแนวแห่งความประเสริฐจึงแตกต่างจากอดีต ลืมข้อตกลงเดิมได้เข้าไปต้อนรับอย่างดีเมื่อพระองค์ประทับบนอาสนะแล้วก็ได้ทรงกล่าวกับปัญจ วัคคีย์ว่าพระทรงแสดงธรรมให้ฟังเหล่าปัญจวัคคีย์มีความสงสัยเกิดขึ้นไม่ยอมเชื่อตกลงกันอย่างได้ โตตอบพระองค์มากมายจนที่สุดพระองค์ก็กล่าวตอบว่า "ตลอดเวลาที่อยู่ด้วยกันครั้งก่อนพระองค์ เคยกล่าวว่าได้บรรลุธรรมสูงสุดที่ทำให้เลื่อนไหลจากความตายหรือไม่" ปัญจวัคคีย์ยอมรับว่า พระองค์ไม่เคยกล่าวเช่นนั้นมาก่อน จึงยอมรับฟังพระธรรมจากพระองค์ คือนั้นพระพุทธร่องค์ทรง พักค้างคั่นกับปัญจวัคคีย์ รุ่งขึ้นเป็นวันเพ็ญอาสาฬหะพระพุทธร่องค์ทรงเทศนาธรรมกัณฑ์แรกที่ชื่อ ว่าธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เมื่อพระพุทธร่องค์ตรัสจบโกณฑัญญะ หนึ่งในปัญจวัคคีย์ซึ่งมีความรู้ได้ ดวงตาเห็นธรรม บรรลุโสดาบันพระพุทธร่องค์จึงทรงเปล่งอุทานว่า "อัญญาสิ วตโก โภณทัญญะ โภณทัญญะได้รู้แล้วหนอ" จากนั้นท่านจึงชื่อว่าอัญญาโกณฑัญญะและพร้อมทั้งขออุปสมบท พระ พุทธร่องค์จึงทรงประทานอุปสมบทให้ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา ทรงเปล่งวาจาว่า "ท่านจงเป็น ภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด" พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นพระสาวกองค์แรกในพระพุทธศาสนา วันนั้นตรงกับวันเพ็ญกลางเดือน อาสาฬหะหรือเดือน ๘ เป็นวันที่พระรัตนตรัยเกิดขึ้นในโลกเป็นครั้งแรกก็มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ครบถ้วนบริบูรณ์

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรปาฐะ

(หันทะ มะยัง ธัมมจักกัปปะวัตตะนะสูตรปาฐัง ภาณามะ เส.)

เชิญเถิด เราทั้งหลาย จงกล่าวธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเถิด

เทวเม ภิกขเว อันตา,	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ที่สุดแห่งการกระทำ
	สองอย่างเหล่านี้, มีอยู่,
ปัพเพชิตนะ นะ เสวิตัพพา,	เป็นสิ่งที่บรรพชิตไม่ควรข้องแวะเลย.
โย จายัง กามะสุ	นี่ คือการประกอบตนพัวพันอยู่ด้วย
กามะสุขัลลิกานุโยโค,	ความใคร่ ในกามทั้งหลาย :
หิโน,	เป็นของต่ำทราม,
คัมโม,	เป็นของชาวบ้าน,
โปถุชชะนิโก,	เป็นของคนชั้นปถุชน,
อะนะริโย,	ไม่ใช่ข้อปฏิบัติของพระอริยเจ้า,
อะนัตถะสัณฺหิโต, ฯ	ไม่ประกอบด้วยประโยชน์เลย, อย่างนี้หนึ่ง,
โย จายัง อัตตะกิลมะณานุโยโค,	อีกอย่างหนึ่ง, คือการประกอบการทรมาน
	ตนให้ลำบาก,
ทุกโข,	เป็นสิ่งนำมาซึ่งทุกข์,
อะนะริโย,	ไม่ใช่ข้อปฏิบัติของพระอริยเจ้า,
อะนัตถะสัณฺหิโต,	ไม่ประกอบด้วยประโยชน์เลย.
เอเต เต ภิกขเว อุโก	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ข้อปฏิบัติเป็นทางสาย
อันเต อะนุปะคัมมะ	กลาง, ไม่เข้าไปหาส่วนสุดแห่งการกระทำสอง
มัชฌิมา ปะฏิปะทา,	อย่างนั้น, มีอยู่,
ตะถาคะเตนะ อะภิสัมพุทฺธา,	เป็นข้อปฏิบัติที่ตถาคตได้ตรัสรู้พร้อม
	เฉพาะแล้ว,
จักขุกะระณี,	เป็นเครื่องกระทำให้เกิดจักขุ,
ญาณะกะระณี,	เป็นเครื่องกระทำให้เกิดญาณ,
อุปะสะมาเย,	เพื่อความสงบ,

อะภิญญาเย,
สัมโพธายะ,
นิพพานายะ สังวัตตะติ, ฯ
กะตะมา จะ สา ภิกขะเว
มัชฌิมา ปะฏิปะทา,

เพื่อความรู้อย่าง,
เพื่อความรู้พร้อม,
เป็นไปพร้อมเพื่อนิพพาน.
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย,
ข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลางนั้น
เป็นอย่างไรเล่า ?

อะยะเมวะ อะริโย อัญ्ञัณฺโณ มัคโค, ฯ ข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลางนั้น คือข้อ

ปฏิบัติเป็นหนทางอันประเสริฐ ประกอบ
ด้วยองค์แปดประการ นั้นนั่นเอง,

เสยยะถิทัง, ฯ
สัมมาทิฏฐิ,
สัมมาสังกัปปो,
สัมมาวาจา,
สัมมากัมมันโต,
สัมมาอาชีโว,
สัมมาวายาโม,
สัมมาสะติ,
สัมมาสะมาธิ, ฯ

ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ :-

ความเห็นชอบ,
ความดำริชอบ,
การพูดจาชอบ,
การทำการงานชอบ,
การเลี้ยงชีวิตชอบ,
ความ پاکเพียรชอบ,
ความระลึกรู้ชอบ,
ความตั้งใจมั่นชอบ.

อะยัง โข สา ภิกขะเว
มัชฌิมา ปะฏิปะทา,
ตะถาคะเตนะ อะภิสัมพุทฺธา,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, นี่แล
คือข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลาง,
เป็นข้อปฏิบัติที่ตถาคตได้ตรัสรู้พร้อม
เฉพาะแล้ว,

จักขุกะระณิ,
ญาณะกะระณิ,
อุปะสะมาเย,
อะภิญญาเย,

เป็นเครื่องกระทำให้เกิดจักขุ,
เป็นเครื่องกระทำให้เกิดญาณ,
เพื่อความสงบ,
เพื่อความรู้อย่าง,

สัมโพธายะ,
นิพพานายะ สังวัตตะติ, ฯ
อิทัง โข ปะนะ ภิกขะเว
ทุกขัง อะริยะสัจจัง,
ชาติปิ ทุกขา,
ชราปิ ทุกขา,
มรณะมปิ ทุกขัง,
โสกะปะริเทวะทุกขะโทมะนัส-
สุปายาสาปิ ทุกขา,
อปปิเยหิ สัมปะโยโค ทุกโข,
ปิเยหิ วิปปะโยโค ทุกโข,
ยัมปิฉัง นะ ละภะติ ตัมปิ ทุกขัง,
สังขิตเตนะ ปัญฺจุปาทานักขันธา
ทุกขา, ฯ
อิทัง โข ปะนะ ภิกขะเว
ทุกขะสมุมุทะโย อะริยะสัจจัง, ฯ
ยายัง ตัณหา,
โปโนพพะวิกา,
นันทิราคะสะหะคะตา,
ตตฺระ ตตฺราภินันฺธิเน,
เสยยะถิทัง, ฯ

เพื่อความรู้พร้อม,
เป็นไปพร้อมเพื่อนิพพาน.
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย,
ก็อริยสัจคือทุกข์นี้, มีอยู่,
คือ ความเกิด ก็เป็นทุกข์,
ความแก่ ก็เป็นทุกข์,
ความตาย ก็เป็นทุกข์,
ความโศก ความรำไรรำพัน ความ
ไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความ
คับแค้นใจ ก็เป็นทุกข์,
ความประสบกับสิ่งไม่เป็นที่รักที่พอใจ
ก็เป็นทุกข์,
ความพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รักที่พอใจ
ก็เป็นทุกข์,
มีความปรารถนาสิ่งใด ไม่ได้สิ่งนั้น นั่นก็
เป็นทุกข์,
ว่าโดยย่อ อุปาทานขันธ์ทั้งห้า
เป็นตัวทุกข์.
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ก็อริยสัจ
คือเหตุให้เกิดทุกข์นี้, มีอยู่,
นี่คือ ตัณหา,
อันเป็นเครื่องทำให้มีการเกิดอีก,
อันประกอบอยู่ด้วย ความกำหนดด้วย
อำนาจความเพลिन,
เป็นเครื่องให้เพลिनอย่างยิ่งในอารมณ์นั้นๆ
ได้แก่ตัณหาเหล่านี้ คือ :-

กามะตัณหา,
ภะวะตัณหา,
วิภะวะตัณหา, ฯ

อิทัง โข ปะนะ ภิกขะเว
ทุกขะนิโรธะ อะริยะสัจจัง, ฯ
โย ตัสสาเยวะ ตัณหาเย
อะเสสะวีราคะนิโรธะ,

จาโค,
ปะฏินิสสัคโค,
มุตติ,
อะนาละโย, ฯ

อิทัง โข ปะนะ ภิกขะเว
ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา
อะริยะสัจจัง, ฯ
อะยะเมวะ อะริโย อัญ्ञัณฺโณ มัคโค,

เสยยะถิทัง, ฯ
สัมมาทิฏฐิ,
สัมมาสังกัปปะ,
สัมมาวาจา,
สัมมากัมมันโต,
สัมมาอาชีโว,
สัมมาวายาโม,
สัมมาสะติ,
สัมมาสะมาธิ, ฯ

ตัณหาในกาม,
ตัณหาในความมีความเป็น,
ตัณหาในความไม่มีไม่เป็น.
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, กัอริยัสสัจ
คือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์นี้, มีอยู่,
คือความดับไม่เหลือแห่งตัณหานั้น
เพราะคลายความกำหนดโดยไม่มีเหลือ
ของตัณหานั้นนั่นเอง,

เป็นความสละทิ้ง,
เป็นความสละคืน,
เป็นความปล่อย,
เป็นความทำให้ไม่มีที่อาศัย, ซึ่งตัณหานั้น.
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, กัอริยัสสัจคือข้อปฏิบัติ
ที่ทำให้สัตว์ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์นี้,
มีอยู่,
นี่คือข้อปฏิบัติอันเป็นทางประเสริฐ
ประกอบด้วยองค์แปดประการ,
ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ :-

ความเห็นชอบ,
ความดำริชอบ,
การพูดจาชอบ,
การทำการงานชอบ,
การเลี้ยงชีวิตชอบ,
ความ پاکเพียรชอบ,
ความระลึกรู้ชอบ,
ความตั้งใจมั่นชอบ.

อิหัง ทุกขัง อะริยะสัจจันติ
เม ภิกขเว, ปุพเพ อณะนุสสุเตสุ
อัมเมสุ, จักขุ อุตตะปาติ,
ญานัง อุตตะปาติ, ปัญญา
อุตตะปาติ, วิชา อุตตะปาติ,
อาโลโก อุตตะปาติ,

ตัง โข ปะนิทัง ทุกขัง อะริยะสัจจัง
ปะริญญะยันติ,
ตัง โข ปะนิทัง ทุกขัง อะริยะสัจจัง
ปะริญญะตันติ,

อิหัง ทุกขะสสมุทะโย อะริยะสัจจันติ
เม ภิกขเว, ปุพเพ
อณะนุสสุเตสุ อัมเมสุ, จักขุ
อุตตะปาติ, ญานัง อุตตะปาติ,
ปัญญา อุตตะปาติ, วิชา อุตตะปาติ,
อาโลโก อุตตะปาติ,

ตัง โข ปะนิทัง ทุกขะสสมุทะโย
อะริยะสัจจัง ปะหาตัพพันติ,
ตัง โข ปะนิทัง ทุกขะสสมุทะโย
อะริยะสัจจัง ปะหิณันติ,

อิหัง ทุกขะนิโรธो อะริยะสัจจันติ
เม ภิกขเว, ปุพเพ อณะนุสสุเตสุ
อัมเมสุ, จักขุ อุตตะปาติ,
ญานัง อุตตะปาติ, ปัญญา อุตตะปาติ,
วิชา อุตตะปาติ, อาโลโก อุตตะปาติ,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย,
จักขุเกิดขึ้นแล้วแก่เรา, ญาณเกิด
ขึ้นแล้วแก่เรา, ปัญญาเกิดขึ้นแล้วแก่เรา,
วิชาเกิดขึ้นแล้วแก่เรา, แสงสว่างเกิดขึ้น
แล้วแก่เรา, ในธรรมที่เราไม่เคยฟังมา
แต่ก่อน, ว่าอริยสัจคือทุกข์ เป็นอย่างนี้
อย่างนี้ ดังนี้,

ว่า ก็อริยสัจคือทุกข์นี้นั้นแล เป็นสิ่งที่
ควรกำหนดรู้ ดังนี้,

ว่า ก็อริยสัจคือทุกข์นี้นั้นแล
เรากำหนดรู้ได้แล้ว ดังนี้,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, จักขุเกิดขึ้นแล้ว
แก่เรา, ญาณเกิดขึ้นแล้วแก่เรา,
ปัญญาเกิดขึ้นแล้วแก่เรา, วิชาเกิดขึ้นแล้ว
แก่เรา, แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา,
ในธรรมที่เราไม่เคยฟังมาแต่ก่อน, ว่าอริยสัจ
คือเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นอย่างนี้ อย่างนี้ ดังนี้,
ว่า ก็อริยสัจคือเหตุให้เกิดทุกข์นี้นั้นแล
เป็นสิ่งที่ควรละเสีย ดังนี้,

ว่า ก็อริยสัจคือเหตุให้เกิดทุกข์นี้นั้นแล
เราละได้แล้ว ดังนี้,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, จักขุเกิดขึ้นแล้ว
แก่เรา, ญาณเกิด ขึ้นแล้วแก่เรา,
ปัญญาเกิดขึ้นแล้วแก่เรา, วิชาเกิดขึ้น
แล้วแก่เรา, แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา,
ในธรรมที่เราไม่เคยฟังมาแต่ก่อน, ว่า

ตั้ง โข ปะนิทัง ทุกขะนิโรธ
อะริยะสัจจัง สัจจิกาตัพพันติ,
ตั้ง โข ปะนิทัง ทุกขะนิโรธ
อะริยะสัจจัง สัจจิกะตันติ,
อิทัง ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา
อะริยะสัจจันติ เม ภิกขะเว, ปุพเพ
อะนะนุสสุเตสุ อัมเมสุ, จักขุ
อุทะปาติ, ญาณัง อุทะปาติ,
ปัญญา อุทะปาติ, วิชชา อุทะปาติ,
อาโลโก อุทะปาติ,

ตั้ง โข ปะนิทัง
ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา
อะริยะสัจจัง ภาเวตัพพันติ,
ตั้ง โข ปะนิทัง
ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา
อะริยะสัจจัง ภาวิตันติ,
ยาระกัฏฐะ เม ภิกขะเว,
อิเมสุ จะตฺตฺสฺ อะริยะสัจเจสุ,
เอวันติปะริวัฏฐัง ทวาหะสาการัง
ยะถาภูตัง ญาณะทัสสะนัง นะ
สุวิสุทฺธัง อะโหสิ, ฯ
เนวะ ตาวาหัง ภิกขะเว สะเทวะเก
โลเก สะมะระเก สะพรัหมะเก,

อริยสัจคือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็น
อย่างนี้ อย่างนี้ ดังนี้,
ว่า ก็อริยสัจคือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์
นี้นั่นแล เป็นสิ่งที่ควรทำให้แจ้ง ดังนี้,
ว่า ก็อริยสัจคือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์
นี้นั่นแล เราทำให้แจ้งได้แล้ว ดังนี้,
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, จักขุเกิดขึ้นแล้ว
แก่เรา, ญาณเกิดขึ้นแล้วแก่เรา, ปัญญาเกิด
ขึ้นแล้วแก่เรา, วิชชาเกิดขึ้นแล้วแก่เรา,
แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา, ในธรรมที่เรา
เคยฟังมาแต่ก่อน, ว่า อริยสัจคือข้อปฏิบัติ
ที่ทำให้สัตว์ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์
เป็นอย่างนี้ อย่างนี้ ดังนี้,
ว่า ก็อริยสัจคือข้อปฏิบัติที่ทำให้ถึง
ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์นี้นั่นแล
เป็นสิ่งที่ควรทำให้เกิดมี ดังนี้,
ว่า ก็อริยสัจคือข้อปฏิบัติที่ทำให้ถึง
ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์นี้นั่นแล
เราทำให้เกิดมีได้แล้ว ดังนี้.
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ปัญญาเครื่องรู้เห็น
ตามที่เป็นจริง, มีปรีชาสาม
มีอาการสืบสอง เช่นนั้น, ในอริยสัจทั้งสี่
เหล่านี้, ยังไม่เป็นของบริสุทธิ์หมดจด
ด้วยดีแก่เรา อยู่เพียงใด,
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ตลอดกาลเพียงนั้น,
เราก็กังขาไม่ปฎิญาณว่าได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้ว

สัสสะมะณะพราหมะณียา ปะชาเย
สะเทวะมะนุสสาเย, อะนุตตะรัง
สัมมาสัมโพธิง อะภิสัมพุทโธ
ปัจจุญญาสิง, ฯ
ยะโต จะ โข เม ภิกขเว,
อิเมสุ จะตฺตฺส อะริยะสัจเจสุ,
เอวันติปะริวัฏฐัง ทวาหะสาการัง
ยะถาภูตัง ญาณะทัสสะนัง
สุวิสุทธัง อะโหสิ, ฯ
อะถาหัง ภิกขเว สะเทวะเก
โลเก สะมาระเก สะพรหมะเก,
สัสสะมะณะพราหมะณียา ปะชาเย
สะเทวะมะนุสสาเย, อะนุตตะรัง
สัมมาสัมโพธิง อะภิสัมพุทโธ
ปัจจุญญาสิง, ฯ
ญาณัญจะ ปะนะ เม ทัสสะนัง
อุทะปาติ,
อะกุปปา เม วิมุตติ,
อะยะมันติมา ชาติ,
นัตถิทานิ ปุนัพพะโว-ติ. ฯ

ซึ่งอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ, ในโลก
พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก,
ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์
พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์.
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เมื่อใด,
ปัญญาเครื่องรู้เห็นตามที่เป็นจริง,
มีปริวัฏฐ์สาม มีอาการสิบสอง เช่นนั้น,
ในอริยสัจทั้งสี่เหล่านี้, เป็นของบริสุทธิ์
หมดจดด้วยดีแก่เรา,
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เมื่อนั้น,
เราปฎิญาณว่าได้ตรัสรู้ พร้อมเฉพาะแล้ว,
ซึ่งอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ, ในโลก
พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก,
ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์
พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์.
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ก็ญาณและทัสสะนะได้
เกิดขึ้นแล้วแก่เรา,
ว่าความหลุดพ้นของเราไม่กลับกำเริบ,
ความเกิดนี้เป็นการเกิดครั้งสุดท้าย,
บัดนี้ ความเกิดอีกย่อมไม่มี ดังนี้.

อนัตตลักษณะสูตร

(สูตรที่ทำให้ปัญจวัคคีย์เป็นพระอรหันต์)

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๗ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๙

สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค ชันธสังยุต

มัชฌิมปิณณาสก ๑. อุปยวรรค

๗. อนัตตลักษณะสูตร ว่าด้วยลักษณะแห่งอนัตตา

นับจากขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตต-สูตรจนท่านอัญญาโกณฑัญญะบรรลุโสดาบัน วันต่อมาพระองค์ได้ทรงสั่งสอนแก่ ปัญจวัคคีย์ที่เหลือ ในอรรถกถา กล่าวว่าปัญจวัคคีย์ได้บรรลุโสดาบันวันละท่านตามลำดับ คือ วันแรม ๑ ค่ำ ท่านวัปปะ วันแรม ๒ ค่ำ ท่านภัททิยะ วันแรม ๓ ค่ำ ท่านมหานามะ วันแรม ๔ ค่ำ ท่านอัสสชิ เมื่อถึงวันแรม ๕ ค่ำ พระพุทธองค์ทรงแสดงอนัตตลักษณะ-สูตร หลังจากแสดงธรรมนี้จบลง พระปัญจวัคคีย์ทั้งหมดได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ตอนนี้มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๖ องค์

อนัตตลักษณะสูตรปาฐะ

(หันทะ มะยัง อนัตตะลักษณะสูตรตะปาฐัง ภะณามะ เส.)

เชิญเถิด เราทั้งหลาย จงกล่าวอนัตตลักษณะสูตรเถิด

รูปร่าง ภิกขเว อนัตตา,

ภิกษุทั้งหลาย รูปร่างนี้ตัวตน,

รูปร่างจะ หิทั้ง ภิกขเว อัตตา

ถ้าหากว่ารูปร่างนี้จักเป็นตัวตนแล้วไซ้,

อะภาวิสสะ, นะ อิทั้ง

รูปร่าง อาพาธายะ สังวัตเตยยะ,

รูปร่างนี้ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาพาธ,

ลัพเณทะ จะ รูปะ,

ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาในรูปว่า,

เอวัง เม รูปร่าง โหตุ,

ขอรูปของเราจงเป็นอย่างนี้เถิด

เอวัง เม รูปร่าง มา อะโหสีติ,

อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย,

ยัสมา จะ โข ภิกขเว รูปร่าง อนัตตา,

ก็เพราะเหตุที่รูปร่างนี้ตัวตน,

ตัสมา รูปร่าง อาพาธายะ สังวัตเตติ,

ฉะนั้น รูปจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ,

นะ จะ ลัพเณติ รูปะ,

และไม่ได้ตามความปรารถนาในรูปว่า,

เอวัง เม รูปร่าง โหตุ,

ขอรูปของเราจงเป็นอย่างนี้เถิด

เอวัง เม รูปร่าง มา อะโหสีติ,

อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

เวทนา อนัตตา,
เวทนา จะ หิทั้ง ภิกขเว
อัตตา อะภาวิสสะ,
นะ อิทั้ง เวทนา
อาพาธายะ สังวัตเตยยะ,
ลัพเณจะ จะ เวทนายะ,
เอวัง เม เวทนา โหตุ,
เอวัง เม เวทนา มา อะโหสีติ,
ยัสมา จะ โข ภิกขเว
เวทนา อนัตตา,
ตัสมา เวทนา อาพาธายะ สังวัตตะติ,
นะ จะ ลัพเณติ เวทนายะ,
เอวัง เม เวทนา โหตุ,
เอวัง เม เวทนา มา อะโหสีติ,
สัญญา อนัตตา,
สัญญา จะ หิทั้ง ภิกขเว
อัตตา อะภาวิสสะ,
นะ อิทั้ง สัญญา
อาพาธายะ สังวัตเตยยะ,
ลัพเณจะ จะ สัญญายะ,
เอวัง เม สัญญา โหตุ,
เอวัง เม สัญญา มา อะโหสีติ,
ยัสมา จะ โข ภิกขเว
สัญญา อนัตตา,
ตัสมา สัญญา อาพาธายะ สังวัตตะติ,
นะ จะ ลัพเณติ สัญญายะ,

ภิกษุทั้งหลาย เวทนามิใช่ตัวตน,
ก็หากเวทนานี้จักเป็นตัวตนแล้วไซ้,
ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาพาธ,
ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาในเวทนาว่า,
ขอเวทนาของเราจงเป็นอย่างนี้เถิด
อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.
ก็เพราะเหตุที่เวทนามิใช่ตัวตน,
ฉะนั้น เวทนาจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ,
และไม่ได้ตามความปรารถนาในเวทนาว่า,
ขอเวทนาของเราจงเป็นอย่างนี้เถิด
อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.
ภิกษุทั้งหลาย สัญญามิใช่ตัวตน,
ก็หากสัญญานี้จักเป็นตัวตนแล้วไซ้,
ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาพาธ,
ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาในสัญญาว่า,
ขอสัญญาของเราจงเป็นอย่างนี้เถิด
อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.
ก็เพราะเหตุที่สัญญามิใช่ตัวตน,
ฉะนั้น สัญญาจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ,
และไม่ได้ตามความปรารถนาในสัญญาว่า,

เอวัง เม สัณฺญา โหตุ,
เอวัง เม สัณฺญา มา อะโหสีติ,
สังขารอานัตตา,
สังขารอจะ หิทัง ภิกขเว
อิตฺตา อะภะวิสสังสุ,
นอ อิทัง สังขารอ
อาพาธายะ สังวัตเตยฺย,
ลัพเพถะ จะ สังขารุ,
เอวัง เม สังขารอ โหตุ,
เอวัง เม สังขารอ มา อะเหสุตฺติ,
ยัสมา จะ โข ภิกขเว
สังขารอ อานัตตา,
ตัสมา สังขารอ อาพาธายะ สังวัตตันทิ,
นอ จะ ลัพเพตฺติ สังขารุ,
เอวัง เม สังขารอ โหตุ,
เอวัง เม สังขารอ มา อะเหสุตฺติ,
วิญญานัง อานัตตา,
วิญญานัญจ จะ หิทัง
ภิกขเว อิตฺตา อะภะวิสสะ,
นอ อิทัง วิญญานัง
อาพาธายะ สังวัตเตยฺย,
ลัพเพถะ จะ วิญญานุ,
เอวัง เม วิญญานัง โหตุ,
เอวัง เม วิญญานัง มา อะโหสีติ,
ยัสมา จะ โข ภิกขเว
วิญญานัง อานัตตา,

ขอสัญญาของเราจะเป็นอย่างนี้เถิด
อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.
ภิกษุทั้งหลาย สังขารมิใช่ตัวตน,
ก็หากสังขารนี้จักเป็นตัวตนแล้วไซ้,
ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาหาร,
ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาในสังขารว่า,
ขอสังขารของเราจะเป็นอย่างนี้เถิด
อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.
ก็เพราะเหตุที่สังขารมิใช่ตัวตน,
ฉะนั้น สังขารจึงเป็นไปเพื่ออาหาร,
และไม่ได้ตามความปรารถนาในสังขารว่า,
ขอสังขารของเราจะเป็นอย่างนี้เถิด
อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.
ภิกษุทั้งหลาย วิญญานมิใช่ตัวตน,
ก็หากวิญญานนี้จักเป็นตัวตนแล้วไซ้,
ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาหาร,
ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาในวิญญานว่า,
ขอวิญญานของเราจะเป็นอย่างนี้เถิด
อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.
ก็เพราะเหตุที่วิญญานมิใช่ตัวตน,

ตัสมา วิญญูณัง
อาพาธายะ สังวัตตะติ,
นะ จะ ลัพพะติ วิญญาเณ,
เอวัง เม วิญญูณัง โหตุ,
เอวัง เม วิญญูณัง มา อะโหสึติ,
ตัง กิง มัญญูถะ ภิกขเว

รูปัง นิจจัง วา
อะนิจจัง วาติ,
อะนิจจัง ภันเต,
ยัมปะนานิจจัง ทุกขัง วา
ตัง สุขัง วาติ,
ทุกขัง ภันเต,
ยัมปะนานิจจัง ทุกขัง
วิปะริณามะธัมมัง,
กัลลัง นุ ตัง สมะนุปัสสีตุง,
เอตัง มะมะ เอโสหะมัสมิ
เอโส เม อตตะตาติ,
โน เหตัง ภันเต,
ตัสมาติหะ ภิกขเว
ยังกิญจิ รูปัง
อะตีตานาคะตะปัจจุปปันนัง,
อัชฌัตตัง วา พะหิทธา วา,
โอฬาริกัง วา สุขุมัง วา,
หีนัง วา ปะณีตัง วา,
ยันทุเร สันติเก วา,

ฉะนั้น วิญญูณจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ,
และไม่ได้ตามความปรารถนาในวิญญูณว่า,
ขอวิญญูณของเราจงเป็นอย่างนี้เกิด
อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจะสำคัญ
ความข้อนั้นเป็นไฉน,
รูปเที่ยง หรือ ไม่เที่ยง

ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า
ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์
หรือเป็นสุขเล่า

เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า
ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์

มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา,
ควรหรือ เพื่อจะตามเห็นสิ่งนั้น
ว่านั่นของเรา เราเป็นนั่น
นั่นเป็นตัวตนของเรา

หาเป็นอย่างนั้นไม่ พระเจ้าข้า
เพราะฉะนั้นแล ภิกษุทั้งหลาย,

รูปร่างใดอย่างหนึ่ง,
ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน,

เป็นภายในหรือภายนอก,

หยาบหรือละเอียด,

เลวหรือประณีต,

ทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้,

สัพพัง รูปัง เนตัง มะมะ
เนโสหะมัสมิ นะ เมโส อตฺตาคติ,
เอวะเมตัง ยะถาภูตัง
สัมมปปัญญายะ ทฺวํจฺจัพพัง,

ยา กาจิ เวทะนา
อะตฺตานาคะตะปัจจุปปันนา,
อัสสํมัตตา วา พะหิทฺธา วา,
โอฟาริกา วา สุขุมมา วา,
หิณา วา ปะณีตา วา,
ยา ทูเร สันติเก วา,
สัพพา เวทะนา เนตัง มะมะ
เนโสหะมัสมิ นะ เมโส อตฺตาคติ,
เอวะเมตัง ยะถาภูตัง
สัมมปปัญญายะ ทฺวํจฺจัพพัง,

ยา กาจิ สัญญา
อะตฺตานาคะตะปัจจุปปันนา,
อัสสํมัตตา วา พะหิทฺธา วา,
โอฟาริกา วา สุขุมมา วา,
หิณา วา ปะณีตา วา,
ยา ทูเร สันติเก วา,
สัพพา สัญญา เนตัง มะมะ
เนโสหะมัสมิ นะ เมโส อตฺตาคติ,
เอวะเมตัง ยะถาภูตัง
สัมมปปัญญายะ ทฺวํจฺจัพพัง,

รูปทั้งหมดนั้น,
เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ
ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า,
นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา
นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา,
เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง,
ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน,
เป็นภายในหรือภายนอก,
หยาบหรือละเอียด,
เลวหรือประณีต,
ทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้,
เวทนาทั้งหมดนั้น,
เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญา
อันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า,
นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา
นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา,
สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง,
ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน,
เป็นภายในหรือภายนอก,
หยาบหรือละเอียด,
เลวหรือประณีต,
ทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้,
สัญญาทั้งหมดนั้น,
เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญา
อันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า,
นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัว

เย เกจิ สังขาร
อะตีตานาคะตะปัจจุปปันนา,
อัชฌัตตา วา พะหิทธา วา,
โอฬาริกา วา สุขุมมา วา,
หีนา วา ปะณีตา วา,
เย ทูเร สันติเก วา,
สัพเพ สังขารา เนตัง มะมะ
เนโสหะมัสมิ นะ เมโส อตฺตาคติ,
เอวะเมตัง ยะถาภูตัง
สัมมปปัญญาเย ทัญญัพพัง,

ยังกิญจิ วิญญาณัง
อะตีตานาคะตะปัจจุปปันนัง,
อัชฌัตตัง วา พะหิทธา วา,
โอฬาริกัง วา สุขุมมัง วา,
หีนัง วา ปะณีตัง วา,
ยันทูเร สันติเก วา,
สัพพัง วิญญาณัง เนตัง
มะมะ เนโสหะมัสมิ นะ เมโส
อตฺตาคติ, เอวะเมตัง ยะถาภูตัง
สัมมปปัญญาเย ทัญญัพพัง,

เอวัง ปัสสัง ภิกขเว
สุตะวา อะริยสะวาโก,
รูปัสสมิงปิ นิพพินทะติ,

ตนของเรา,
สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง,
ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน,
เป็นภายในหรือภายนอก,
หยาบหรือละเอียด,
เลวหรือประณีต,
ทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้,
สังขารทั้งหมดนั้น,
เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญา
อันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า,
นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัว
ตนของเรา,

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง,
ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน,
เป็นภายในหรือภายนอก,
หยาบหรือละเอียด,
เลวหรือประณีต,
ทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้,
วิญญาณทั้งหมดนั้น,
เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญา
อันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า,
นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา
นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
เห็นอยู่อย่างนี้
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป,

เวทนายะปิ นิพพินทะติ,	แม่ในเวทนา,
สัญญาเยปิ นิพพินทะติ,	แม่ในสัญญา,
สังขารेषูปิ นิพพินทะติ,	แม่ในสังขาร,
วิญญูณัสสะมิงปิ นิพพินทะติ,	แม่ในวิญญูณ,
นิพพินทัง วิรัชชะติ,	เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด,
วิราคา วิมูจจะติ,	เพราะคลายกำหนด จึงหลุดพ้น,
วิมุตตัสสะมิง วิมุตตะมิติ ญานัง โหติ,	เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า
	หลุดพ้นแล้ว,
ชีณา ชาติ, วุสิตัง พรหมะจะริยัง,	รู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว, พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว,
กะตัง กระระณียัง, นาปะรัง	กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว,
อิตถัตตายาติ ปะชานาตีติ.	กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มี.

นาลกสูตร

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๗

ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อติวุตตะกะ-สุตตนิบาต

มหาวรรค นาลกสูตรที่ ๑๑

อดีตดาบสหรืออีกชื่อหนึ่งว่า กาฬเทวิลดาบส ผู้เป็นที่นับถือของศากยวงศ์ เมื่อทราบข่าวว่า พระเจ้าสุทโธทนะมีพระราชโอรส จึงเข้าเฝ้าเยี่ยม พระราชาทรงนำพระราช โอรสออกมาเพื่อจะให้ มนัสการดาบส เมื่ออดีตดาบสพิจารณาลักษณะของพระราช โอรสแล้ว มั่นใจว่าพระราชโอรสนั้น จักตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน จึงได้กราบกราน พระกุมารและแย้มยิ้มแสดงความยินดี แต่เมื่อ เห็นว่าตนจะไม่มีชีวิตอยู่จนถึงเวลา แห่งการตรัสรู้ก็เสียใจร้องไห้ อดีตดาบสจึงได้ไปบอกหลานชาย ของท่าน ชื่อนาลกะ ให้ออกบวชในวันนั้นรอเวลาที่พระโพธิสัตว์จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอยู่ใน ปาหิมพานต์ ครั้นพระพุทธองค์ตรัสรู้แล้วแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตรที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันผ่าน ไปได้ ๗ วัน นาลกฤๅษีได้มาทูลถามเรื่องโมเนยยปฏิบัติพา (ข้อปฏิบัติของมุนี) เมื่อทรง แสดงข้อ ปฏิบัติของความเป็นมุนีแก่ท่านแล้ว จึงทูลขออุปสมบททันที และขอถือข้อ ปฏิบัติของมุนี ๓ ประการคือ มักน้อยในการเห็น มักน้อยในการฟัง และมักน้อยในการ ถาม จากนั้นกลับไปบำเพ็ญ สมณธรรมในปาหิมพานต์ ได้บรรลุพระอรหันต์แล้วดำรง อายุอยู่อีก ๗ เดือน เมื่อทราบว้าวาระสิ้น

อายุสังขารชำระร่างกาย ห่มสังฆาฏีสองชั้น หันหน้า ไปทางทิศที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ ถวาย
บังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์พนมมือ ยืน ฟังภูเขาชื่อศุกลีเกะ แล้วก็นิพพาน พระพุทธองค์เมื่อ
ทราบว่พระนาลกเถระนิพพาน แล้ว จึงเสด็จไปที่ภูเขานั้นพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จัดการฌาปนกิจศพ
ท่าน แล้วนำอัฐิ บรรจุในเจดีย์ที่ภูเขานั้น พระนาลกะท่านจัดเป็นมหาสาวกองค์หนึ่งในอัสติ
มหาสาวกด้วย

นาลกสูตรปาฐะ

(หันทะ มะยัง นาละกะสูตรตะปาฐัง ภาณามะ เส.)

เชิญเถิด เราทั้งหลาย จงกล่าวคานานาลกสูตรเถิด

โมเนยยัง เต อุปปัญญิสสัง,

ทุกกะรัง ทุระภิสัมภะวัง,

หันทะ เต ตัง ปะวัจฉามิ,

สัณฐัมภัสสุ ทัพโห ภาวะ,

สะมานะภาวัง กุพเพละ,

คาเม อะกุกฺกุฐะวันทิตัง,

มะโนปะโทสัง รักเขยยะ,

สันโต อะนุณณะโต จะเร,

อุจจาอะจา นิจจะรันติ,

ทาเย อัคคิสิขุปะมา,

นาริโย มุนิง ปะโลเภนติ,

ตา สุ ตัง มา ปะโลภะยุง,

วิระโต เมถุนา ธัมมา,

หิตวา กาเม ปะราวะเร,

อะวิรุทโธ อะสาร์ธโต,

เราตถาคตจักกัปปัญญัติข้อปฏิบัติของมุนี,

ที่บุคคลทำได้ยาก ให้เกิดความยินดีได้ยาก

แก่ท่าน,

เอาเถิด, เราตถาคตจักกัปปข้อปฏิบัติของมุนี

นั้นแก่ท่าน,

ท่านจงเป็นผู้มั่นคงรักษาจิตของตนเถิด,

การดำและการไหว้ในหมู่บ้าน,

พึงกระทำให้เสมอกันเถิด (คือ จิตไม่ฟู

ไม่แฟบ),

พึงรักษาใจไม่ให้โกรธ,

เป็นผู้สงบไม่เย่อหยิ่งเป็นอารมณ์,

อารมณ์ทั้งสูงและต่ำ

เหมือนอย่างเปลวไฟในป่า, ย่อมมาสู่คลอง

จักขุเป็นต้น,

เหล่านารีย่อมประเล้าประโลมมุนีผู้เปลอสติ,

พวกนางอย่าพึงประเล้าประโลมท่านเลย,

มุนีละกามทั้งหลายที่น่ารักน่าพอใจ,

งดเว้นจากเมถุนธรรม,

ไม่ยินดียินร้ายในหมู่มสัตว์ผู้สะดุ้งกลัว

ปาณิสฺส ตะสฺสภาวะเรสุ,
ยะถา อะหัง ตะถา เอเต,
ยะถา เอเต ตะถา อะหัง,
อิตฺตานัง อุปะมํ กัตวา,

นะ หะเนยยะ นะ ฆาตะเย,
อิจฺฉัง โลภณฺจะ วิปปะชาเย,
ยัตถะ สัตฺโต ปุณฺณชะโน,
ตะเรยยะ นระกัง อิมํ,

อุนาทโร มิตาหาโร,

อัปปิจฉิสฺสอะ อะโลลฺลโป,
สะทา อิจฺฉายะ นิจฺฉาโต,
อะนิจฺฉโน โหติ นิพฺพุโต,

สะ ปิณฺฑะจารัง จะริตฺวา,
วะนัณตะมะภิหาระเย,
อุปัฏฺฐิตो รุกฺขะมูลัสมิง,
อาสะนุปะคะโต มุนิ,
สะ ฌานะปะสุตฺโต อีโร,
วะนัณเต ระมิตฺโต สียา,
ฌาเยถะ รุกฺขะมูลัสมิง,

และมันคง,
กระทำตนให้เป็นอุปมาว่า,
สัตว์เหล่านี้รักสุข เกลียดทุกข์
เหมือนกับเรา, เราก็รักสุข เกลียดทุกข์
ไม่พึงฆ่าเอง ไม่พึงสั่งให้คนอื่นฆ่า, เหมือน
กับสัตว์เหล่านี้,
มุนีละความปรารถนาและความโลภ,
ในปัจจุบันที่ปุณฺณติดข้องระคนอยู่,
จักขุมา ปะฏิปัชเชยยะ, มีปัญญจักขุ
พึงปฏิบัติข้อปฏิบัติของมุนี,
จึงจะข้ามพ้นความทะยานอยากในปัจจุบัน,
ซึ่งเป็นเหตุแห่งฉกฉวยที่รู้จักกันว่าเป็นนรก
นั้นนั่น,

ท้องหิวก็ไม่เห็นแก่กิน, รู้จักบริโภคอาหาร
พอประมาณ,
มีความมกน้อย ไม่โลภมาก,
เป็นผู้หายหิว,
ไม่ปรารถนาด้วยความปรารถนา,
ดับเย็นได้ตลอดเวลา,
มุนีนั้น เทียวไปรับบิณฑบาตแล้ว
พึงไปยังชายป่า,
เข้าไปนั่งอยู่ที่โคนต้นไม้,

เป็นนักปราชญ์ชอบชวนชวายนในฌาน,
พึงยินดีในป่า,
พึงทำจิตให้ยินดียิ่ง,

อัสตานะมะภีโตสะยัง,
ตะโต รัตติยา วิวะสะเน,
คามันตะมะภีหะระเย,
อะวะหานัง นาภินันทยะเย,
อะภีหารัญจะ คามะโต,
นะ มุณี คามะมาคัมมะ,
กุเลสุ สะหะสา จะเร,
จามาเสสะนัง ฉินนะกะโถ,
นะ วาจัมปะยุตตัง ภาณเณ,

อะลัตถัง ยะทิทัง สาธุ,
นาลัตถัง กุสะลลัง อิติ,
อุกะเยเนวะ โส ตาหิ,
รูกขังวะ อุปาติวัตตะติ,

สะ ปัตตะปาณิ จะรันโตะ,
อะมุโค มุคะสัมมะโต,
อัปปัง ทานัง นะ ทิเพยยะ,
ทาตารัง นาวะชานียา,
อุจจาเวจา หิ ปะฏิปะทา,
สะมะเณนะ ปะกาสิตา,
นะ ปารัง ทิคุณัง ยันติ,

นะ อิทัง เอกะคุณัง มุตัง,

เพ่งฌานอยู่ที่โคนต้นไม้เถิด,
เมื่อราตรีผ่านไป,
พึงเข้าไปยังหมู่บ้าน,
โภชนะที่ยังไม่ได้ และโภชนะที่เขานำไป
แต่บ้าน, ก็ไม่พึงยินดี,
ไปถึงหมู่บ้านแล้ว,
ไม่พึงรีบร้อนเที่ยวไปในสกุลทั้งหลาย,
สำรวจมัจฉา,
ไม่กล่าววาจาเกี่ยวเนื่องด้วยการแสวงหา
ของกิน,
มุณินั้น คำนึงถึงว่า, สิ่งที่เราได้ยังประโยชน์
ให้สำเร็จ, เราไม่ได้ก็เป็นความดี,
เป็นผู้คงที่เพราะการได้และไม่ได้ทั้งสอง
อย่างนั้นแล, ย่อมพ้นทุกข์ได้,
เหมือนอย่างคนผู้แสวงหาผลไม้, เข้าไปถึง
ต้นไม้แล้ว, จะได้ หรือไม่ได้, ก็ไม่ยินดีไม่
เสียใจ, วางจิตเป็นกลางกลับไป,
มุณินั้น ถือบาตรเที่ยวไปอยู่,
ไม่เป็นคนไข้ ก็แกล้งเป็นคนไข้,
ไม่พึงดูหมิ่นทานว่าเป็นของเล็กน้อย,
ไม่ดูแคลนบุคคลผู้ให้,
ความจริง, พระพุทธสมณะทรงประกาศ
ข้อปฏิบัติทั้งสูงและต่ำไว้แล้ว,
มุณีทั้งหลาย, ย่อมไม่ไปสู่นิพพาน
ถึงสองครั้ง,
นิพพานนี้, จะบรรลุได้ครั้งเดียว ก็หาไม่,

ยัสสะ จะ วิสะตา นัตถิ,
ฉินนะโสตัสสะ ภิกขุโน,
กิจจกัจจปปะหีนัสสะ,
ปะริพาโห นะ วิชชะติ,

อนึ่ง, ภิกษุผู้ไม่มีตัณหา
ตัดกระแสใจได้,
ละกิจน้อยใหญ่ได้เด็ดขาด,
ย่อมไม่มีความเร่าร้อน ดับเย็น.

อาทิตตปริยายสูตร

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๔ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๐

สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค

๑. สฬายตนสังยุต ๑.ปฐมปัณณาสก์ ๓.สัพพวรรค

อาทิตตปริยายสูตรที่ ๖ ว่าด้วยสิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน

หลังจากพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมแก่พระนาลกะแล้ว ระหว่างนั้นทรงได้ พบกับยสกุลบุตรและเพื่อนรวม ๕๔ คน ได้รับฟังธรรมจากพระพุทธองค์แล้วบรรลอรหัตต์ ทั้งหมด เมื่อออกพรรษาแล้วพระพุทธองค์ทรงส่งสาวกทั้ง ๖๐ องค์ออกไปประกาศ ศาสนาพร้อมทั้งทรงอนุญาตให้สาวกทั้ง ๖๐ องค์ สามารถบวชกุลบุตรผู้ศรัทธาได้ แล้ว พระพุทธองค์ก็เสด็จไปอุรุเวลาเสนานิคมเพียงลำพังระหว่างทางทรงพบกับภททวัคคีย์ ๓๐ คน ทรงแสดงธรรมแก่ภททวัคคีย์บางคนบรรลุโสดาบัน บางคนบรรลุสกทาคามี บางคนบรรลุนาคามี แต่ไม่มีผู้ใดบรรลอรหัตต์ ภททวัคคีย์ได้กราบทูลขออุปสมบท จึงทรงประทานอุปสมบทให้ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา เมื่อพระพุทธองค์เสด็จไปถึง อุรุเวลาเสนานิคม ทรงขอเข้าพักอาศัยกับอุรุเวลกัสสปผู้ถือตัวว่าเป็นพระอรหันต์ สร้างอาศรมสั่งสอนลัทธิของตนอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เพราะมีตบะกฤตยาคมและ อยู่ ณ ตำบลอุรุเวลา จึงได้ชื่อว่า อุรุเวลกัสสป ท่านผู้นี้เป็นอาจารย์ใหญ่ที่ชาวเมือง ราชคฤห์นับถือมาก มีน้องชายสองคนชื่อนทีกัสสป และคยากัสสป ล้วนเป็นหัวหน้า ชฎิลตั้งอาศรมอยู่ถัดกันไปบนฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ไม่ห่างไกลจากอาศรมของพี่ชาย ใหญ่ พระพุทธองค์เสด็จมาทำลายทิฐิมานะของพวกชฎิล จนอุรุเวลกัสสปยอมรับ นับถือ ขอบวชเป็นสาวกพร้อมบริวาร ชฎิลพี่น้องทั้งสองพร้อมด้วยบริวารก็ตามมาขอ บวชด้วยทั้งหมด รวม ๑๐๐๓ รูป หลังจากนั้นพระพุทธองค์พร้อมภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เดินทางไปยังตำบลคยาสีสะ ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร เมื่อฟังพระธรรมเทศนานี้ จบลงภิกษุชฎิลได้บรรลอรหัตต์ทุกรูป

อาทิตตปริยายสูตรปาฐะ

(หันทะ มะยัง อาทิตตะปะริยาเยสุตตะปาฐัง ภาณามะ เส.)

เชิญเถิด เราทั้งหลาย จงกล่าวอาทิตตปริยายสูตรเถิด

สัพพัง ภิกขเว อาทิตตัง,

กิณฺจะ ภิกขเว สัพพัง อาทิตตัง,

จักขุ ภิกขเว อาทิตตัง,

รูปา อาทิตตา,

จักขุวิญญานัง อาทิตตัง,

จักขุสัมผัสโส อาทิตโต,

ยัมปิทัง จักขุสัมผัสสสะปัจจะยา

อุปฺปะชชะติ เวทะยิตัง,

สุขัง วา ทุกขัง วา,

อะทุกขะมะสุขัง วา,

ตัมปิ อาทิตตัง,

เณระ อาทิตตัง,

อาทิตตัง รากฺคคินา

โทสคคินา โมหคคินา,

อาทิตตัง ชาติยา ชะรามะระณนะ,

โสเกหิ ปะริเทเวหิ ทุกเขหิ

โทมะนัสเสหิ อุปายาเสหิ,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, สิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ก็อะไรเล่าชื่อว่า
สิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, จักขุ (คือตา) เป็น
ของร้อน,

รูปทั้งหลายเป็นของร้อน,

จักขุวิญญาน คือความรู้อารมณ์ทางตา
เป็นของร้อน,

จักขุสัมผัส คือสัมผัสทางตาเป็นของร้อน,

เวทนาคือความรู้สึกเสวยอารมณ์นี้,

เกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุสัมผัส, คือสัมผัส
ทางตา เป็นปัจจัย แม้อันใด,

เป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี,

หรือไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี,

แม้อันนั้นก็เป็นของร้อน.

ร้อนเพราะอะไร?

ร้อนเพราะไฟคือราคะ

ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ,

ร้อนเพราะความเกิด ความแก่

และความตาย,

ร้อนเพราะความโศก

ความรำไรรำพัน, ความไม่สบายกาย

ความไม่สบายใจ, ความคับแค้นใจทั้ง

อาทิตตันติ ะหามิ,
โสตัง อาทิตตัง,
สัททา อาทิตตา,
โสตะวิญญูณัง อาทิตตัง,

โสตะสัมผัสโส อาทิตโต,
ยัมปิทัง โสตะสัมผัสสะปัจจะยา
อุปปชชะติ เวทะยิตัง,

สุขัง วา ทุกขัง วา,
อะทุกขมะสุขัง วา,
ตัมปิ อาทิตตัง,
เณระ อาทิตตัง,
อาทิตตัง ราคคคินา
โทสคคินา โมหคคินา,
อาทิตตัง ชาตียา ชะรามะระณณะ,

โสเกหิ ปะริเทเวหิ ทุกเขหิ
โถมะนัสเสหิ อุปายาเสหิ,

อาทิตตันติ ะหามิ,
ฆานัง อาทิตตัง,
คันธา อาทิตตา,
ฆานะวิญญูณัง อาทิตตัง,

หลาย,
เราจึงกล่าวว่าเป็นของร้อน.
โสตะ คือหูเป็นของร้อน,
เสียงทั้งหลายเป็นของร้อน,
โสตะวิญญูณ คือความรู้อารมณ์ทางหูเป็น
ของร้อน,
โสตะสัมผัส คือสัมผัสทางหูเป็นของร้อน,
เวทนา คือความรู้สึกเสวยอารมณ์นี้,
เกิดขึ้นเพราะอาศัยโสตะสัมผัส, คือสัมผัส
ทางหู เป็นปัจจัย แม้อันใด,
เป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี,
หรือไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี,
แม้อันนั้นก็เป็นของร้อน,
ร้อนเพราะอะไร?
ร้อนเพราะไฟคือราคะ
ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ,
ร้อนเพราะความเกิด ความแก่
และความตาย,
ร้อนเพราะความโศก
ความร่ำไรร่ำพัน, ความไม่สบายกาย
ความไม่สบายใจ, ความคับแค้นใจทั้งหลาย,
เราจึงกล่าวว่าเป็นของร้อน,
ฆานะ คือจมูกเป็นของร้อน,
กลิ่นทั้งหลายเป็นของร้อน,
ฆานะวิญญูณ คือความรู้อารมณ์ทางจมูก
เป็นของร้อน,

ฆานะสัมผัสโส อาทิตโต,
ยัมปิทัง ฆานะสัมผัสสสะปัจจะยา
อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

ชีวหา อาทิตตา,
ระสา อาทิตตา,
ชีวหาวิญญูณัง อาทิตตัง,

ชีวหาสัมผัสโส อาทิตโต,
ยัมปิทัง ชิวหาสัมผัสสสะปัจจะยา
อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

กาโย อาทิตโต,
โณฏฐัพพา อาทิตตา,

กายะวิญญูณัง อาทิตตัง,

กายะสัมผัสโส อาทิตโต,
ยัมปิทัง กายะสัมผัสสสะปัจจะยา
อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

มะโน อาทิตโต,
อัมมา อาทิตตา,

มะโนวิญญูณัง อาทิตตัง,

ฆานะสัมผัส คือสัมผัสทางจมูกเป็นของร้อน,
เวทนา คือความรู้สึกเสวยอารมณ์นี้,
เกิดขึ้นเพราะอาศัยฆานะสัมผัส, คือสัมผัส
ทางจมูกเป็นปัจจัย แม้อันใด, *...

ชีวหา (คือลิ้น) เป็นของร้อน,
รสทั้งหลายเป็นของร้อน,
ชีวหาวิญญูณ คือความรู้สึกเสวยอารมณ์
ทางลิ้นเป็นของร้อน,

ชีวหาสัมผัส คือสัมผัสทางลิ้นเป็นของร้อน,
เวทนา คือความรู้สึกเสวยอารมณ์นี้,
เกิดขึ้นเพราะอาศัยชีวหาสัมผัส, คือสัมผัส
ทางลิ้นเป็นปัจจัย แม้อันใด, *...

กายเป็นของร้อน,
โณฏฐัพพะ (คือสิ่งที่ถูกต้องทางกาย) เป็น
ของร้อน,

กายะวิญญูณ คือความรู้อารมณ์ทางกาย
เป็นของร้อน,

กายะสัมผัส คือสัมผัสทางกายเป็นของร้อน,
เวทนา คือความรู้สึกเสวยอารมณ์นี้,
เกิดขึ้นเพราะอาศัยกายสัมผัส, คือสัมผัส
ทางกายเป็นปัจจัย แม้อันใด, *...

มะนะ (คือใจ) เป็นของร้อน,
ธรรมทั้งหลาย (คืออารมณ์ที่เกิดกับใจ)
เป็นของร้อน,

มะโนวิญญูณ คือความรู้อารมณ์ทางใจ
เป็นของร้อน,

มะโนสัมผัสโส อาทิตโต,
ยัมปิทัง มะโนสัมผัสสะปัจจะยา
อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

เอวัง ปัสสัง ภิกขเว
สุตวา อะริยะสาวะโก,
จักขุส്മิงปิ นิพพินทะติ,
รูเปสุปิ นิพพินทะติ,
จักขุวิญญาณปิ นิพพินทะติ,

จักขุสัมผัสเสปิ นิพพินทะติ,

ยัมปิทัง จักขุสัมผัสสะปัจจะยา
อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

** สุขัง वा ทุกขं वा,
अतुक्खमसुखं वा,
त्तस्मिंปิ निपपिण्णत्ते,
โสตตस्मिंปิ นิพพินทะติ,
สัทเทสุปิ นิพพินทะติ,
โสตตะวิญญาณปิ นิพพินทะติ,

โสตตะสัมผัสเสปิ นิพพินทะติ,

ยัมปิทัง โสตตะสัมผัสสะปัจจะยา
อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

มะโนสัมผัส คือสัมผัสทางใจเป็นของร้อน,
เวทนา คือความรู้สึกส่วยอารมณ์นี้,
เกิดขึ้นเพราะอาศัยมะโนสัมผัส, คือสัมผัส
ทางใจเป็นปัจจัย แม้อันใด, *...

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย,
อริยสาวกผู้ได้สดับมาแล้วเห็นอยู่อย่างนี้
ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในจักขุตา,
ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในรูปทั้งหลาย,
ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในจักขุวิญญาณ,
คือความรู้อารมณ์ทางตา,
ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในจักขุสัมผัส, คือสัมผัส
ทางตา,

เวทนา คือความรู้สึกส่วยอารมณ์นี้,
เกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุสัมผัส, คือสัมผัส
ทางตาเป็นปัจจัย แม้อันใด,
เป็นสุขก็ดี, เป็นทุกข์ก็ดี,
หรือไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี,
ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในสิ่งนั้น,
ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในโสตะ (คือหู),
ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในเสียงทั้งหลาย,
ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในโสตวิญญาณ,
คือความรู้อารมณ์ทางหู,
ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในโสตสัมผัส,
คือสัมผัสทางหู,

เวทนา คือความรู้สึกส่วยอารมณ์นี้,
เกิดขึ้นเพราะอาศัยโสตสัมผัส, คือสัมผัส

ฆานัสมิงปิ นิพพินทะติ,
คันธะสุปิ นิพพินทะติ,
ฆานะวิญญาณปิ นิพพินทะติ,

ฆานะสัมผัสเสปิ นิพพินทะติ,

ยัมปิทัง ฆานะสัมผัสสะปัจจะยา
อุปปัชชติ เวทะยิตัง,

ชีวหะเยปิ นิพพินทะติ,
ระเสสุปิ นิพพินทะติ,
ชีวหาวิญญาณปิ นิพพินทะติ,

ชีวหาสัมผัสเสปิ นิพพินทะติ,

ยัมปิทัง ชิวหาสัมผัสสะปัจจะยา
อุปปัชชติ เวทะยิตัง,

กายัสมิงปิ นิพพินทะติ,
โผฏฐัพพะสุปิ นิพพินทะติ,

กายะวิญญาณปิ นิพพินทะติ,

กายะสัมผัสเสปิ นิพพินทะติ,

ทางหูเป็นปัจจัย แม้อันใด, ...**
ย่อมเปื้อน่าย แม้นในฆานะ (คือจมูก),
ย่อมเปื้อน่าย แม้นในกลิ่นทั้งหลาย,
ย่อมเปื้อน่าย แม้นในฆานวิญญาณ,
คือความรู้อารมณ์ทางจมูก,
ย่อมเปื้อน่าย แม้นในฆานสัมผัส,
คือสัมผัสทางจมูก,
เวทนา คือความรู้สึกส่วยอารมณ์นี้,
เกิดขึ้นเพราะอาศัย
คือสัมผัสทางจมูกเป็นปัจจัย แม้อันใด, **...
ย่อมเปื้อน่าย แม้นในชีวหา (คือลิ้น),
ย่อมเปื้อน่าย แม้นในรสทั้งหลาย,
ย่อมเปื้อน่าย แม้นในชีวหาวิญญาณ,
คือความรู้อารมณ์ทางลิ้น,
ย่อมเปื้อน่าย แม้นในชีวหาสัมผัส, คือ
สัมผัสทางลิ้น,
เวทนา คือความรู้สึกส่วยอารมณ์นี้,
เกิดขึ้น เพราะอาศัยชีวหาสัมผัส, คือสัมผัส
ทางลิ้นเป็นปัจจัย แม้อันใด, **...
ย่อมเปื้อน่าย แม้นในกาย,
ย่อมเปื้อน่าย แม้นในโผฏฐัพพะ, คือสิ่งที่ถูก
ต้องทางกายทั้งหลาย,
ย่อมเปื้อน่าย แม้นในกายวิญญาณ,
คือความรู้อารมณ์ทางกาย,
ย่อมเปื้อน่าย แม้นในกายสัมผัส,
คือสัมผัสทางกาย,

ยัมปิทั้ง กายะสัมผัสสะปัจจะยา
อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

มะนัสสังปิ นิพพินทะติ,
ธัมเมสุปิ นิพพินทะติ,
มะโนวิญญาณปิ นิพพินทะติ,

มะโนสัมผัสสะปิ นิพพินทะติ,

ยัมปิทั้ง มะโนสัมผัสสะปัจจะยา
อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

นิพพินทั้ง วิรัชชะติ,
วิราคา วิมุจจะติ,
วิมุตตัสสัง วิมุตตะมิตติ ญาณัง โหติ,

ชีณา ชาติ วุสิตัง พรหมะจะรียัง,

กะตัง กะระณียัง นาปะรัง

อิตถัตตายาติ ปะชานาตตี.

เวทนา คือความรู้สึกส่วยอารมณ์นี้,
เกิดขึ้น เพราะอาศัยกายสัมผัส, คือสัมผัส
ทางกายเป็นปัจจัย แม้อันใด, **...

ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในมะนะ (คือใจ),
ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในธรรมทั้งหลาย,
ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในมนวิญญาณ,
คือความรู้สึกอารมณ์ทางใจ,
ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในมนสัมผัส,
คือสัมผัสทางใจ,

เวทนา คือความรู้สึกส่วยอารมณ์นี้,
เกิดขึ้นเพราะอาศัยมนสัมผัส, คือสัมผัส
ทางใจเป็นปัจจัย แม้อันใด, **...

เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด,
เพราะคลายกำหนด จึงหลุดพ้น,
เมื่อหลุดพ้นแล้ว, ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า,
หลุดพ้นแล้ว,

อริยสาวกนั้น ย่อมทราบชัดว่า ชาตีสัน
แล้ว, พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว,

กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว,

กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

(หมายเหตุ) เมื่อจะสวดเต็มให้ย้อนไปสวดตามเครื่องหมาย *, ** จบ

ทีฆนขสูตร

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๓ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๕

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ปริพพาชกวรรค

๔. ทีฆนขสูตร เรื่องทีฆนขปริพาชก

พระพุทธองค์พร้อมภิกษุอดีตขุณฺโณได้เสด็จไปยังกรุงราชคฤห์ เพื่อไปแสดง ธรรมโปรดพระเจ้าพิมพิสารตามที่ทรงให้สัญญาไว้ก่อนตรัสรู้ พระองค์แสดงธรรม โปรดพระเจ้าพิมพิสารและบริวารส่วนใหญ่บรรลुโสดาบันบางส่วนขอรับไตรสรณคมน์ เป็นที่ฟัง พระเจ้าพิมพิสารเลื่อมใสในพระพุทธองค์มากจนน้อมถวายอุทยานเวฬุวัน เป็นอารามแห่งแรกในพระพุทธศาสนาระหว่างที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่กรุงราชคฤห์ พระอัสสชิพระในกลุ่มปัญจวัคคีย์ออกบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ระหว่างทางพบกับอุ ปติสสะ อุปติสสะเห็นท่านพระอัสสชิมีกิริยาอาการนำเลื่อมใสจึงเข้าไปสนทนาด้วย และขอให้ท่านแสดงธรรม พระอัสสชิฟังจบได้ไม่นานจึงกล่าวแต่ใจความสำคัญ เมื่อ อุปติสสะ ฟังแล้วบรรลุโสดาบันทันทีจึงกลับไปเล่าให้โกเถติสสะฟังก็ได้บรรลุโสดาบันเช่น กัน จึงชวนกันไปเฝ้าพระพุทธองค์และทูลขออุปสมบท เมื่อบวชแล้วโกเถติสสะมีชื่อว่า พระโมคคัลลานะ อุปติสสะมีชื่อว่าพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะบวชได้ ๗ วันก็บรรลु อรหัตต์ พระสารีบุตรบวชได้ ๑๕ วันขณะนั้นพระพุทธองค์ทรง ประทับอยู่ที่ถ้ำสุกร ขาตา เชิงเขาคิณณกูฏ ในการเทศนาพระสูตรครั้งนั้นมีปริพาชกชื่อทีฆนขะ (แปลว่าผู้มีเล็บ ยาว) ซึ่งเป็นหลานชายของพระสารีบุตร ได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ถึงที่ประทับ พุด ถึงความไม่พอใจของตนต่อสิ่งทั้งปวง พระพุทธองค์จึงทรงแสดงทีฆนขสูตรแก่ทีฆนข ปริพาชก พระสารีบุตรนั่งถวายงานพัดอยู่ด้านหลัง ได้พิจารณาธรรมเทศนาที่ทรงแสดงแก่ปริพาชกองค์นั้น ส่วนทีฆนขปริพาชกโสดาบันประกาศตนขอยึดพระ รัตนตรัยเป็นสรณะ

ทีฆนขสูตรตปาฐะ

(หันทะ มะยัง ทีฆะนะชะสุตตะปาฐัง ภาณามะ เส.)

เชิญเถิด เราทั้งหลาย จงกล่าวทีฆนขสูตรเถิด

อะยัง โข ปะนะ อัคคิเวสสะนะ กาโย,

รูปี จาตุตมะหาภูติโก,

มาตาเปตติสสัมภะโว,

โอทะนะกุมมาสะปะจะโย,

อิจจาเวตานะปะริมัททะนะเกทนะ-

วิทังสะนะธัมโม,

อัคคิเวสสะนะ ร่างกายนี้แล,

มีรูป เป็นที่ประชุมมหาภูตทั้ง ๔,

เกิดแต่มารดาบิดา,

เจริญวัยด้วยข้าวสุกและขนมสด,

ต้องอบขัดสืออยู่เป็นนิจ, และมีความแตก

กระจัดกระจายเป็นธรรมดา,

อะนิจจะโต ทุกจะโต,
โรคะโต คัณทะโต สัลละโต
อะฆะโต อาพาธะโต ปะระโต,
ปะโลกะโต สุญญะโต,
อะนัตตะโต สมะนุปปัสสีตัพโพ,

ตัสสิมิง กายัง อะนิจจะโต ทุกจะโต,
โรคะโต คัณทะโต, สัลละโต อะฆะโต,
อาพาธะโต ปะระโต,
ปะโลกะโต สุญญะโต,
อะนัตตะโต สมะนุปปัสสะโต,

โย กายัสสิมิง กายะฉันโท กายะสีเนโห,
กายันวะยะตา สา ปะหิยะติ,

ทิสโส โข อิมา อัคคิเวสสะนะ เวทะนา,
สุขา เวทะนา ทุกขา เวทะนา
อะทุกขมะสุขา เวทะนา,
ยัสสิมิง อัคคิเวสสะนะ สมะเย สุขัง
เวทะนัง เวเทติ,
เนวะ ตัสสิมิง สมะเย ทุกขัง
เวทะนัง เวเทติ,
นะ อะทุกขมะสุขัง เวทะนัง เวเทติ,
สุขังเยวะ ตัสสิมิง สมะเย

ท่านพึงพิจารณาเห็นโดยความไม่เที่ยง
เป็นทุกข์, เป็นโรค เป็นดังหัวฝี,
เป็นดังลูกศร เป็นความลำบาก,
เป็นความเจ็บไข้ เป็นดังผู้อื่น,
เป็นสภาวะทรุดโทรม, เป็นสภาวะว่างจาก
ตัวตนและสิ่งที่มีเนื่องกับตน, เป็นสภาวะมิใช่
ตัวตน,

เมื่อท่านพิจารณาเห็นกายนี้,
โดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์,
เป็นโรค เป็นดังหัวฝี, เป็นดังลูกศร
เป็นความลำบาก, เป็นความเจ็บไข้
เป็นดังผู้อื่น, เป็นสภาวะทรุดโทรม,
เป็นสภาวะว่างจากตัวตนและสิ่งที่มีเนื่องกับ
ตน, เป็นสภาวะมิใช่ตัวตนอยู่นั้น,

ท่านย่อมละความพอใจในกาย
ความรักในกาย, ความอยู่ในอำนาจของ
กายในกายได้,

อัคคิเวสสะนะ เวทนา ๓ อย่างเหล่านี้ คือ,

สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑

อทุกขมสุขเวทนา ๑,

อัคคิเวสสะนะ เวลาใด

ได้เสวยสุขเวทนา,

เวลานั้น ไม่ได้เสวยทุกขเวทนา,

ไม่ได้เสวยอทุกขมสุขเวทนา,

ได้เสวยสุขเวทนาอย่างเดียว,

เวทะนั้น เวเทติ,
ยัสฺมิํ อคฺคิเวสสณะ สมะเย
ทุกฺขํ เวทะนั้น เวเทติ,
เนวะ ตัสฺมิํ สมะเย สุขํ
เวทะนั้น เวเทติ,
นะ อะทุกฺขมะสุขํ เวทะนั้น เวเทติ,
ทุกฺขํเยวะ ตัสฺมิํ สมะเย
เวทะนั้น เวเทติ,
ยัสฺมิํ อคฺคิเวสสณะ สมะเย
อะทุกฺขมะสุขํ เวทะนั้น เวเทติ,
เนวะ ตัสฺมิํ สมะเย
สุขํ เวทะนั้น เวเทติ,
นะ ทุกฺขํ เวทะนั้น เวเทติ,
อะทุกฺขมะสุขํเยวะ
ตัสฺมิํ สมะเย เวทะนั้น เวเทติ,
อคฺคิเวสสณะ สุขาปี เวทนา,
ปะฏิจจะสมุปปันนา,
ขะยะธัมมา ะยะธัมมา,
วิราคะธัมมา นิโรธะธัมมา,
ทุกฺขาปี โห อคฺคิเวสสณะ เวทนา,
ปะฏิจจะสมุปปันนา,
ขะยะธัมมา ะยะธัมมา,
วิราคะธัมมา นิโรธะธัมมา,
อะทุกฺขมะสุขาปี โห อคฺคิเวสสณะ
เวทนา ปะฏิจจะสมุปปันนา,
ขะยะธัมมา ะยะธัมมา,

เวลาใด ได้เสวยทุกขเวทนา,
เวลานั้น ไม่ได้เสวยสุขเวทนา,
ไม่ได้เสวยอทุกขมสุขเวทนา,
ได้เสวยทุกขเวทนาอย่างเดียว,
เวลาใด ได้เสวยอทุกขมสุขเวทนา,
เวลานั้น ไม่ได้เสวยสุขเวทนา,
ไม่ได้เสวยทุกขเวทนา,
ได้เสวยอทุกขมสุขเวทนาอย่างเดียว,
อคฺคิเวสสณะ สุขเวทณาก็ดี,
ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น,
มีความสิ้นไป เสื่อมไปเป็นธรรมดา,
มีความจางคลายไป ดับไปเป็นธรรมดา,
แม้ทุกขเวทณาก็ดี,
ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น,
มีความสิ้นไป เสื่อมไปเป็นธรรมดา,
มีความจางคลายไป ดับไปเป็นธรรมดา,
เมื่ออทุกขมสุขเวทณาก็ดี,
ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น,
มีความสิ้นไป เสื่อมไปเป็นธรรมดา,

วิราคะธัมมา นิโรธะธัมมา,
เอวัง ปัสสัง อัคคิเวสสะนะ
สุตะวา อะริยะสาวะโก,
สุขายะปิ เวทะนายะ นิพพินทะติ,
ทุกขายะปิ เวทะนายะ นิพพินทะติ,
อะทุกขะมะสุขายะปิ
เวทะนายะ นิพพินทะติ,
นิพพินทัง วิรัชชะติ,
วิราคา วิมุจจะติ,
วิมุตตัสสัมมิง วิมุตตะมิตติ ญาณัง โหติ,

ชีณา ชาติ วุสิตัง พรหมะจะริยัง,
กะตัง กะระณียัง นาปะรัง
อิตถัตตายาติ ปะชานาติ,

เอวัง วิมุตตะจิตโต โข
อัคคิเวสสะนะ ภิกขุ,
นะ เกณะจิ สังวะทะติ,
นะ เกณะจิ วิวะทะติ,
ยัญจะ โลเก วุตตัง,
เตนะ โวหะระติ อะปะรามาสังติ,

เตนะ โข ปะนะ สะมะเยนะ
อายัสมา สารีปุตโต,
กะคะวะโต ปิณฺณุตโต นิสินโน
กะคะวันตัง วีชะยะมาโน,

มีความจางคลายไป ดับไปเป็นธรรมดา,
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว,
เมื่อเห็นอยู่อย่างนี้,
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสุขเวทนา,
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในทุกขเวทนา,
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในทุกขมสุขเวทนา,

เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด,
เพราะคลายกำหนด จึงหลุดพ้น,
เมื่อหลุดพ้นแล้ว, ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า,
หลุดพ้นแล้ว,
ย่อมรู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว,
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว, กิจที่ควรทำ
ทำเสร็จแล้ว, กิจอื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้
มิได้มี,
ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วอย่างนี้แล,

ย่อมไม่วิวาทแก่งแย่งกับใครๆ,

โหวหารใดที่ชาวโลกพุดกัน,
ก็พุดไปตามโหวหารนั้น แต่ไม่ยึดมั่นด้วย
ทิฐิ,
ก็โดยสมัยนั้นแล,
ท่านพระสารีบุตรนั่งถวายเป็นพุทธเจ้า,
ณ เบื้องพระปฤษฎางค์ของพระผู้มี
พระภาคเจ้า,

อะหะ โข อายัสมะโต	ได้มีความดำริว่า,
สารีปุตตัสสะ เอตะทะโหสิ,	
เตสัง เตสัง กิระ โน ภาคะวา	พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสการละกรรมเหล่านั้น,
อัมมานัง อะภิญญา	ด้วยปัญญาอันยิ่งแก่เราทั้งหลาย,
ปะหานะมาหะ,	
เตสัง เตสัง กิระ โน	พระสุคตเจ้าตรัสการสละคืนกรรมเหล่านั้น,
สุคะโต อะภิญญา	ด้วยปัญญาอันยิ่งแก่เราทั้งหลาย,
ปะฏินิสสัคคะมาหาติ,	
อิติ หิทัง อายัสมะโต	เมื่อท่านพระสารีบุตรพิจารณาเห็นอยู่อย่าง นี้แล,
สารีปุตตัสสะ ปะฏิจัจจขะโต,	เพราะไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน
อะนุปาทายะ อาสะเวหิ จิตตัง วิมุจจิ,	จิตจึงหลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย,
ทีฆะนะขัสสะ ปะริพพาชะกัสสะ,	ธรรมจักขุปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน,
วิระชัง วีตะมะลัง	ได้เกิดขึ้นแล้วแก่ที่ผนขปริพาชกว่า,
อัมมะจักขุ อุตตะปาติ,	
ยังักขุจิ สะมุทะยะอัมมัง	สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา,
สัพพันตัง นิโรธะอัมมันติ,	สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับไปเป็นธรรมดา.

โอวาทปาติโมกขคาถา

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๗

ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อิติวุตตะกะ-สุตตนิบาต

คาถาธรรมบท พุทธวรรคที่ ๑๔

๔. ปัญหาพระอานนตเถระ

“โอวาทปาติโมกข์” พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่พระสงฆ์เป็นครั้งแรกหลังจาก ตรัสรู้มาแล้วเป็นเวลา ๙ เดือน (๔๕ ปีก่อนพุทธศักราช) ในวันเพ็ญมาฆมาส เดือน ๓ วัดเวฬุวัน กรุงราชคฤห์

แคว้นมคธ (และทรงแสดงถัดมาทุกกึ่งเดือน ตลอดมาจนถึง พรรษาที่ ๒๐ จึงทรงบัญญัติให้ลงอุโบสถและสวดปาติโมกข์กันเอง) ในวันนั้นมี เหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น ๔ ประการคือ

๑. พระสงฆ์ ๑,๒๕๐ รูปที่ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาตาม แคว้นต่าง ๆ ได้กลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า อย่างพร้อมเพรียงกัน

๒. พระสงฆ์ทั้งหมดล้วนเป็นภิกษุที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ด้วยพระองค์ เองทั้งสิ้น ซึ่งเรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา

๓. พระสงฆ์ทั้งหมดล้วนเป็นพระอรหันต์ คือผู้ได้อภิญญา ๖

๔. วันที่พระสงฆ์ทั้งหมดมาชุมนุมกันตรงกับวันเพ็ญเดือนมาฆะ (วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓)

พระอรหันต์ทั้งหลายที่ไปเฝ้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ วัดเวฬุวันมหาวิหารประกอบ ด้วย ๔ คณะ คือ คณะศิษย์ของชฎิล ๓ พี่น้อง คือ คณะพระอรุเวลกัสสปะ (มีศิษย์ ๕๐๐ องค์) คณะพระนทิกัสสปะ (มีศิษย์ ๓๐๐ องค์) คณะพระคยาภัสสปะ (มีศิษย์ ๒๐๐ องค์) และคณะของพระอัครสาวกคือ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ (มีศิษย์ ๒๕๐ องค์) รวมนับจำนวนได้ ๑,๒๕๐ รูป (จำนวนนี้ไม่ได้นับรวมชฎิล ๓ พี่น้อง และ พระอัครสาวกทั้งสอง) พระพุทธองค์เห็นเป็นโอกาสเหมาะที่สาวกต่างมาชุมนุมกัน หมู่มากจึงทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์เพื่อเป็นหลักในการประพฤติธรรม และเผยแผ่ ธรรม การประชุมในครั้งนั้นเป็นที่เล่าลือสืบมา และได้จัดพิธีมาบูชาเพื่อรำลึกถึง เหตุการณ์ครั้งนั้นมาจนบัดนี้

โอวาทปาติโมกขคาถา

(หันทะ มะยัง โอวาทะปาติโมกขะคาถาโย ภะณามะ เส.)

เชิญเถิด เราทั้งหลาย จงกล่าวคาถาโอวาทปาติโมกข์เถิด

สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง,	การไม่ทำบาปทั้งปวง;
กุสะลัสสุปะสัมปะทา,	การทำกุศลให้ถึงพร้อม;
สะจิตตะปะริโยทะปะนัง,	การชำระจิตของตนให้ขาวรอบ;
เอตัง พุทธฐานะสาสะณัง,	ธรรม ๓ อย่างนี้ เป็นคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าทั้งหลาย.
ขันติ ปะระมัง ตะโป ตีติกขา,	ขันติ คือความอดกลั้น เป็นธรรมเครื่องเผา กิเลสอย่างยิ่ง;
นิพพานัง ปะระมัง ะทนต์ติ พุทธา,	ผู้รู้ทั้งหลาย กล่าวพระนิพพานว่าเป็นธรรม อันยิ่ง;

นะ หิ ปัพพะชิตो ปะรุปะฆาติ,
สะมะโณ โหติ ปะรัง วิหะระยันโต,
อะนุปะวาโท อะนุปะฆาโต,
ปาติโมกเข จะ สังวะโร,
มัตตัญญูตา จะ ภัตตัสมิง,
ปันตัญจะ สะยะนาสะนัง,
อะธิจิตเต จะ อาโยโค,
เอตัง พุทธาณะสาสะนัง.

ผู้ทำสัตว์อื่นให้ลำบากอยู่ ไม่ถือว่าเป็นบรรพชิต
เลย;
ผู้เบียดเบียนสัตว์อื่นอยู่ ไม่ถือว่าเป็น
สมณะเลย.
การไม่พูดร้าย, การไม่ทำร้าย;
การสำรวมในปาติโมกข์;
ความเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค,
การนอน การนั่ง ในที่อันสงบ;
ความหมั่นประกอบในการทำจิตให้ยิ่ง;
ธรรม ๖ อย่างนี้ เป็นคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

บทสวด อนัตตลักขณสูตร

เอวัมเม สุตัง
เอกัง สะมะยัง ภาวะะวา
พาราณะสียัง วิหะระติ
อิสิปะตะเน มิคะทาเย
ตตระ โข ภาวะะวา ปัญจะวัคคิเย
ภิกขุ อามันเตสิ
รูปัง ภิกขะเว อนัตตา,
รูปัญจะ หิทัง ภิกขะเว
อัตตา อะภาวิสสะ,
นะยิทัง รูปัง อาพาธายะ สังวัตเตยยะ,
ลัพพะเถ จะ รูเป,

ข้าพเจ้า (คือพระอานนทเถระ)
ได้สดับมาแล้วอย่างนี้
สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า
เสด็จประทับอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน
ใกล้เมืองพาราณสี
ในกาลนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเตือน
พระภิกษุปัญจวัคคีย์ (ให้ตั้งใจฟังภาชิตนี้ว่า)
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย รูป (คือร่างกายนี้)
เป็นอนัตตา (มิใช่ตัวตนของเรา)
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
ก็ถ้ารูปนี้จักได้เป็นอัตตา (ตัวตนของเรา) แล้ว
รูปนี้ก็ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ (ความลำบาก)
อนึ่ง บุคคลพึงได้ในรูปตามใจหวัง

เอวัง เม รุปัง โหตุ, เอวัง เม
รูปัง มา อะโหสีติ,
ยัสส์มา จะ โข ภิกขะเว รุปัง อะนัตตา,

ตัสส์มา รุปัง อาพาธายะ สังวัตตะติ,
นะ จะ ลัพพะติ รูปะ,
เอวัง เม รุปัง โหตุ, เอวัง เม
รูปัง มา อะโหสีติ,
เวทนา อะนัตตา,

เวทนา จะ หิทัง ภิกขะเว
อัตตา อะระหังสะ,

นะยิทัง เวทนา
อาพาธายะ สังวัตเตยยะ,
ลัพพะเถ จะ เวทนายะ,
เอวัง เม เวทนา โหตุ, เอวัง
เม เวทนา มา อะโหสีติ,
ยัสส์มา จะ โข ภิกขะเว
เวทนา อะนัตตา,
ตัสส์มา เวทนา อาพาธายะ สังวัตตะติ,
นะ จะ ลัพพะติ เวทนายะ,
เอวัง เม เวทนา โหตุ, เอวัง
เม เวทนา มา อะโหสีติ,
สัญญา อะนัตตา,

ว่ารูปของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด
รูปของเรา อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย
ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุที่รูปนั้นเป็น
อนัตตา (มิใช่ตัวตนของเรา)
เพราะเหตุนี้ รูปจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ
บุคคลย่อมไม่ได้ในรูปตามใจหวัง
ว่ารูปของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด
รูปของเรา อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย
เวทนา (คือความรู้สึกอารมณ์) เป็นอนัตตา
(มิใช่ตัวตนของเรา)
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
ก็เวทนาจักได้เป็นอัตตา (ตัวตนของเรา)
แล้ว
เวทนานี้ก็ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ
(ความลำบาก)
อนึ่ง บุคคลพึงได้ในเวทนาตามใจหวัง
ว่าเวทนาของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด
เวทนาของเรา อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย
ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุที่เวทนานั้น
มิใช่ตัวตนของเรา
เพราะเหตุนี้ เวทนาจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ
อนึ่ง บุคคลย่อมไม่ได้ในเวทนาตามใจหวัง
ว่าเวทนาของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด
เวทนาของเรา อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย
สัญญา (คือความจำ) เป็นอนัตตา (มิใช่ตัว
ตนของเรา)

สัญญา จะ หิทั้ง ภิกขเว
อตฺตา อะภะวิสสะ,
นะยิทัง สัญญา
อาพาธายะ สังวัตเตยยะ,
ลัพเณถะ จะ สัญญาเย,
เอวัง เม สัญญา โหตุ, เอวัง
เม สัญญา มา อะโหสีติ,
ยัสมา จะ โข ภิกขเว สัญญา อะนัตตา,

ตัสมา สัญญา อาพาธายะ สังวัตตะติ,
นะ จะ ลัพเณติ สัญญาเย,
เอวัง เม สัญญา โหตุ, เอวัง เม
สัญญา มา อะโหสีติ,
สังขาระ อะนัตตา,

สังขาระ จะ หิทั้ง ภิกขเว
อตฺตา อะภะวิสสังสุ,

นะ ยิทัง สังขาระ
อาพาธายะ สังวัตเตยฺย,
ลัพเณถะ จะ สังขาระ,

เอวัง เม สังขาระ โหนตุ, เอวัง เม
สังขาระ มา อะเหสุณฺติ,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าสัญญาจักได้เป็น
อตฺตา (ตัวตนของเรา) แล้ว
สัญญานี้ก็ไม่พึงเป็นไป
เพื่ออาพาธ (ความลำบาก)
อนึ่ง บุคคลพึงได้ในสัญญาตามใจหวัง
ว่าสัญญาของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด
สัญญาของเรา อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย
ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุที่สัญญานั้น
มิใช่ตัวตนของเรา

เพราะเหตุนั้น สัญญาจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ
อนึ่ง บุคคลย่อมไม่ได้ในสัญญาตามใจหวัง
ว่าสัญญาของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด
สัญญาของเรา อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย
สังขารทั้งหลาย (คือสภาพที่เกิดกับใจ ปปรุง
ใจให้ติบ้าง ชั่วบ้าง) เป็นอนัตตา
(มิใช่ตัวตนของเรา)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
ก็ถ้าสังขารทั้งหลายจักได้เป็นอตฺตา
(ตัวตนของเรา) แล้ว
สังขารทั้งหลายนี้ก็ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ

อนึ่ง บุคคลพึงได้ในสังขารทั้งหลาย
ตามใจหวัง
ว่าสังขารทั้งหลายของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด
สังขารทั้งหลายของเรา อย่าได้เป็นอย่าง
นั้นเลย

ยัสฺมา จะ โข ภิกขเว
สังขารอานัตตา,
ตัสฺมา สังขารอปาธายะ สังวัตตันติ,

นะ จะ ลัพพะติ สังขารesu,

เอวัง เม สังขารอโหนตุ, เอวัง เม
สังขารอมา อหะเสนฺติ,

วิญญานัง อานัตตา,

วิญญานัญจะ หิทฺธํ ภิกขเว

อิตฺตา อหะวิสสะ,

นะยิทฺธํ วิญญานัง

อปาธายะ สังวัตเตยยะ,

ลัพพะเต จะ วิญญาเณ,

เอวัง เม วิญญานัง โหนตุ, เอวัง เม

วิญญานัง มา อหะโหสีติ,

ยัสฺมา จะ โข ภิกขเว

วิญญานัง อานัตตา,

ตัสฺมา วิญญานัง

อปาธายะ สังวัตตะติ,

นะ จะ ลัพพะติ วิญญาเณ,

เอวัง เม วิญญานัง โหนตุ, เอวัง เม

วิญญานัง มา อหะโหสีติ,

ตัง กิง มัญญะถะ ภิกขเว

ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุที่สังขาร

ทั้งหลายนั้นมีใช้ตัวตนของเรา

เพราะเหตุนั้น สังขารทั้งหลายจึงเป็นไป
เพื่ออาพาธ

อนึ่ง บุคคลย่อมไม่ได้ในสังขารทั้งหลาย
ตามใจหวัง

ว่าสังขารทั้งหลายของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด
สังขารทั้งหลายของเรา อย่าได้เป็นอย่าง
นั้นเลย

วิญญาน (คือใจ) เป็นอนัตตา
(มิใช่ตัวตนของเรา)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าวิญญานจักได้เป็น
อิตฺตา (ตัวตนของเรา) แล้ว

วิญญานนี้ก็ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ

อนึ่ง บุคคลพึงได้วิญญานตามใจหวัง

ว่าวิญญานของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด

วิญญานของเรา อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย

ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุที่วิญญานนั้น

มิใช่ตัวตนของเรา

เพราะเหตุนั้น วิญญานจึงเป็นไป

เพื่ออาพาธ

อนึ่ง บุคคลย่อมไม่ได้ในวิญญานตามใจหวัง

ว่าวิญญานของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด

วิญญานของเรา อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย

ท่านทั้งหลาย จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน

รูปัง นิจจัง วา อะนิจจัง วา ตี,
อะนิจจัง ภัณฑะ,
ยัมปะนานิจจัง ทุกขัง วา ตัง
สุขัง วาตี,
ทุกขัง ภัณฑะ,
ยัมปะนานิจจัง ทุกขัง
วิปะริณามะธัมมัง,
กัลลัง นุ ตัง สะมะนุปปัสสิตุง
เอตัง มะมะ เอโสหะมัสมิ
เอโส เม อตฺตาทิ,
โน เหตัง ภัณฑะ,
ตังกิง มัญญะถะ ภิกขะเว

เวทะนา นิจจา วา อะนิจจา วาตี,
อะนิจจา ภัณฑะ,
ยัมปะนานิจจัง
ทุกขัง วา ตัง สุขัง วาตี,
ทุกขัง ภัณฑะ,
ยัมปะนานิจจัง ทุกขัง
วิปะริณามะธัมมัง,
กัลลัง นุ ตัง สะมะนุปปัสสิตุง
เอตัง มะมะ เอโส หะมัสมิ
เอโส เม อตฺตาทิ,
โน เหตัง ภัณฑะ,
ตังกิง มัญญะถะ ภิกขะเว

รูปเทียง หรือ ไม่เทียง
ไม่เทียง พระเจ้าข้า
สิ่งใดไม่เทียง
สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า
เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า
สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา
ควรหรือ เพื่อจะตามเห็นสิ่งนั้น
ว่านั่นของเรา เราเป็นนั่น
นั่นเป็นตนของเรา
หาอย่างนั้นไม่ พระเจ้าข้า
ท่านทั้งหลาย ย่อมสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ภิกษุทั้งหลาย
เวทนาเทียง หรือ ไม่เทียง
ไม่เทียง พระเจ้าข้า
สิ่งใดไม่เทียง
สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า
เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า
สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา
ควรหรือเพื่อจะตามเห็นสิ่งนั้น
ว่านั่นของเรา เราเป็นนั่น
นั่นเป็นตนของเรา
หาอย่างนั้นไม่ พระเจ้าข้า
ท่านทั้งหลาย ย่อมสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ภิกษุทั้งหลาย

สัญญา นิจจา วา อะนิจจา วาติ,
อะนิจจา ภันเต,
ยัมปะนานิจจัง
ทุกขัง วา ตัง สุขัง วาติ,
ทุกขัง ภันเต,
ยัมปะนานิจจัง ทุกขัง
วิปะริณามะธัมมัง,
กัลลัง นุ ตัง สมะนุปปัสสีตุ
เอตัง มะมะ เอโส หะมัสมิ
เอโส เม อตฺตาทิ,
โน เหตัง ภันเต,
ตังกิง มัญญะถะ ภิกขเว

สังขารานิจจา วา อะนิจจา วาติ,
อะนิจจา ภันเต,
ยัมปะนานิจจัง
ทุกขัง วา ตัง สุขัง วาติ,
ทุกขัง ภันเต,
ยัมปะนานิจจัง ทุกขัง
วิปะริณามะธัมมัง,
กัลลังนุตัง สมะนุปปัสสีตุ
เอตัง มะมะ เอโสหะมัสมิ
เอโส เม อตฺตาทิ,
โน เหตัง ภันเต,
ตังกิง มัญญะถะ ภิกขเว

สัญญาเที่ยง หรือ ไม่เที่ยง
ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า
สิ่งใดไม่เที่ยง
สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า
เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า
สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา
ควรหรือ เพื่อจะตามเห็นสิ่งนั้น
ว่านั่นของเรา เราเป็นนั่น
นั่นเป็นตนของเรา
หาอย่างนั้นไม่ พระเจ้าข้า
ท่านทั้งหลาย ย่อมสำคัญความข้อนั้นเป็นฉนวน
ภิกษุทั้งหลาย
สังขารทั้งหลาย เที่ยง หรือ ไม่เที่ยง
ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า
สิ่งใดไม่เที่ยง
สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า
เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า
สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา
ควรหรือ เพื่อจะตามเห็นสิ่งนั้น
ว่านั่นของเรา เราเป็นนั่น
นั่นเป็นตนของเรา
หาอย่างนั้นไม่ พระเจ้าข้า
ท่านทั้งหลาย ย่อมสำคัญความข้อนั้นเป็นฉนวน
ภิกษุทั้งหลาย

วิญญูณัง นิจจิงวา อะนิจจิง วาติ,
อะนิจจิง ภัณฑะ,
ยัมปะนานิจจิง
ทุกขัง วา ตัง สุขัง วาติ,
ทุกขัง ภัณฑะ,
ยัมปะนานิจจิง ทุกขัง
วิปะริณามะธัมมัง,
กัลลัง นุ ตัง สะมะนุปปัสสิตุง
เอตัง มะมะ เอโสหะมัสมิ
เอโส เมอตฺတာติ,
โน เอตัง ภัณฑะ,
ตัสมาติหะ ภิกขะเว
ยังกิญจิ รูปัง
อะตีตานาคะตะปัจจุปปันนัง,
อัสสัตตัง วา พะหิทธา วา,
โอฬาริกัง วา สุขุมัง วา,
หีนัง วา ปะณีตัง วา,
ยันทุเร สันติเก วา,
สัพพัง รูปัง
เนตัง มะมะ
เนโสหะมัสมิ
นะ เมโส อตฺတာติ,
เอวะ เมตัง ยะถาภูตัง
สัมมปปัญญาเย ทัฏฐัพพัง,
ยาภาจิ เวทะนา

วิญญูณเทียง หรือ ไม่เทียง
ไม่เทียง พระเจ้าข้า
สิ่งใดไม่เทียง
สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า
เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า
สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา
ควรหรือ เพื่อจะตามเห็นสิ่งนั้น
ว่านั่นของเรา เราเป็นนั่น
นั่นเป็นตนของเรา
หาอย่างนั้นไม่ พระเจ้าข้า
เพราะเหตุนั้นแล ภิกษุทั้งหลาย
รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง
ที่เป็นอดีตก็ดี อนาคตก็ดี ปัจจุบันก็ดี
ภายในก็ดี ภายนอกก็ดี
หยาบก็ดี ละเอียดก็ดี
เลวก็ดี ประณีตก็ดี
อันใด มีในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี
รูปทั้งหมด ก็เป็นสักว่ารูป
นั่นไม่ใช่ของเรา
เราไม่เป็นนั่น
นั่นไม่ใช่ตนของเรา ดังนี้
ข้อนี้ท่านทั้งหลาย
พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง
แล้วอย่างนี้
เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง

อะติตานาคะตะปัจจุปปันนา,
อัสฉัตตา วา พะหิทธา วา,
โอฬาริกา วา สุขุมมา วา,
หีนา วา ปะณีตา วา,
ยาทุเร สันติเก วา,
สัพพา เวทะนา

เนตัง มะมะ

เนโสหะมัสมิ

นะ เมโส อตตาทิ,

เอวะ เมตัง ยะถา ภูตัง

สัมมปปัญญาเย ทัญญัพพัง,

ยากาจิ สัญญา

อะติตานาคะตะปัจจุปปันนา,

อัสฉัตตา วา พะหิทธา วา,

โอฬาริกา วา สุขุมมา วา,

หีนา วา ปะณีตา วา,

ยาทุเร สันติเก วา,

สัพพา สัญญา

เนตัง มะมะ

เนโสหะมัสมิ

นะ เมโส อตตาทิ,

เอวะ เมตัง ยะถา ภูตัง

สัมมปปัญญาเย ทัญญัพพัง,

เยเกจิ สังขารา

ที่เป็นอดีตก็ดี อนาคตก็ดี ปัจจุบันก็ดี

ภายในก็ดี ภายนอกก็ดี

หยาบก็ดี ละเอียดก็ดี

เลวก็ดี ประณีตก็ดี

อันใด มีในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี

เวทนาทั้งหมด ก็เป็นสักว่าเวทนา

นั่นไม่ใช่ของเรา

เราไม่เป็นนั่น

นั่นไม่ใช่ตนของเรา ดังนี้

ข้อนี้อันท่านทั้งหลาย

พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริง

แล้วอย่างนี้

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง

ที่เป็นอดีตก็ดี อนาคตก็ดี ปัจจุบันก็ดี

ภายในก็ดี ภายนอกก็ดี

หยาบก็ดี ละเอียดก็ดี

เลวก็ดี ประณีตก็ดี

อันใด มีในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี

สัญญาทั้งหมด ก็เป็นสักว่าสัญญา

นั่นไม่ใช่ของเรา

เราไม่เป็นนั่น

นั่นไม่ใช่ตนของเรา ดังนี้

ข้อนี้อันท่านทั้งหลาย

พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริง

แล้วอย่างนั้น

สังขารทั้งหลายอย่างใดอย่างหนึ่ง

อะติตานาคะตะปัจจุปปันนา,
อัสสัตตะตา วา พะหิทธา วา,
โอฬาริกา วา สุขุมมา วา,
หีนาวา ปะณิตา วา,
เยทุเร สันติเก วา,
สัพเพ สังขารานันตัง มะมะ
เนโสหะมัสมิ
นะ เมโส อตตะตาติ,
เอวะ เมตัง ยะถาภูตัง
สัมมปปัญญาเย ทัญญัพพัง,

ยังกิญจิ วิญญาณัง
อะติตานาคะตะปัจจุปปันนัง,
อัสสัตตัง วา พะหิทธา วา,
โอฬาริกัง วา สุขุมมัง วา,
หีนัง วา ปะณิตัง วา,
ยันทุเร สันติเก วา,
สัพพัง วิญญาณัง
เนตัง มะมะ
เนโสหะมัสมิ
นะ เมโส อตตะตาติ,
เอวะเมตัง ยะถาภูตัง
สัมมปปัญญาเย ทัญญัพพัง,
เอวัง ปัสสัง ภิกขเว
สุตะวา อะริยะสาวะโก,

ที่เป็นอดีตก็ดี อนาคตก็ดี ปัจจุบันก็ดี
ภายในก็ดี ภายนอกก็ดี
หยาบก็ดี ละเอียดก็ดี
เลวก็ดี ประณีตก็ดี
อันใด มีในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี
สังขารทั้งหลายทั้งหมด ก็เป็นสักว่าสังขาร
นั่นไม่ใช่ของเรา
เราไม่เป็นนั่น
นั่นไม่ใช่ตนของเรา ดังนี้
ข้อนี้ท่านทั้งหลาย
พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริง
แล้วอย่างนั้น

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง
ที่เป็นอดีตก็ดี อนาคตก็ดี ปัจจุบันก็ดี
ภายในก็ดี ภายนอกก็ดี
หยาบก็ดี ละเอียดก็ดี
เลวก็ดี ประณีตก็ดี
อันใด มีในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี
วิญญาณทั้งหมด ก็เป็นสักว่าวิญญาณ
นั่นไม่ใช่ของเรา
เราไม่เป็นนั่น
นั่นไม่ใช่ตนของเรา ดังนี้
ข้อนี้ท่านทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญา
อันชอบตามเป็นจริงแล้วอย่างนั้นดังนี้
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วเห็นอยู่อย่างนี้

รูปสี่มิงปี นิพพินทะติ,
เวทะนายะปี นิพพินทะติ,
สัจญญายะปี นิพพินทะติ,
สังขาเรสุปี นิพพินทะติ,
วิญญูณัสมิงปี นิพพินทะติ,
นิพพินทัง วิรัชชะติ,
วิราคา วิมุจจะติ,
วิมุตตัสสมิง วิมุตตะมิตติ ญาณัง โหติ,
ชีณา ชาติ, วุสิตัง พรหมะจะริยัง,
กะตัง กะระณียัง นาปะรัง
อิตถัตตายาติ ปะชานาตีติ,

อิทะมะโวจะ ภาคะวา,
อัตตะมะนา ปญฺจะวัคคิยา ภิกขุ
ภาคะวะโตะ ภาสิตัง อะภินันทุง,
อิมัสสมิญจะ ปะนะ
เวยยากระณัสมิง ภัญญะมานะ,
ปญฺจะวัคคิยานัง ภิกขุณฺณัง
อะนุปาทายะ อาสะเวหิ
จิตตานิ วิมุจจิงสุติ.

ย่อมเปื้อน่าย ทั้งในรูป
ย่อมเปื้อน่าย ทั้งในเวทนา
ย่อมเปื้อน่าย ทั้งในสัจญา
ย่อมเปื้อน่าย ทั้งในสังขารทั้งหลาย
ย่อมเปื้อน่าย ทั้งในวิญญูณ
เมื่อเปื้อน่าย ย่อมคลายความติด
เพราะคลายความติด จึงหลุดพ้น
เมื่อจิตพ้นแล้ว ก็เกิดญาณรู้ว่าพ้นแล้ว ดังนี้
อริยสาวกนั้น ย่อมทราบชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์เราได้อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำเราได้ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี
พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสพระสูตรนี้จบลง
พระภิกษุปัญจวัคคีย์ก็มีใจยินดี
เปลितเพลินภาชิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า
ก็แลเมื่อเวยยากรณ์นี้
อันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอยู่
จิตของพระภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้งหลาย
จากอาสวะทั้งหลาย
เพราะไม่ถื้อมันด้วยอุปาทาน ดังนี้แล

บทขัดอาทิตตปริยายสูตร

เวเนยยะทมะโนปาเย สัพพะโส

ปาระมิง คะโต, อะโหมชะวะจะโน

พุทโธ อะภิญญานุสาสะโก,

จิณณานุรูปโต จาปี

ธัมเมนะ วินะยัง ปะชัง,

จิณณาคคิปปาจริยานัง,

สัมโพธาระหะโยคินัง,

ยะมาทิตตะปะริยายัง

เทสะยันโต มะโนระมัง,

เต โสตาโร วิโมเจสิ

อะเสสะขายะ วิมุตติยา,

ตะเตวะปะณิธายะ วิญญูหัง

โสตุมิจจะตัง, ทุกขะตาลิกะโนปายัง

ตังสุตตันตัง ภาณามะ เส.

เอวัมเม สุตัง,

เอกัง สะมะยัง ภาคะวา,

คะยายัง วิหะระติ คะยาสีเส,

สัทธิง ภิกขุสะหสเสนะ,

ตัตตระ โข ภาคะวา ภิกขุ อามันเตสิ,

สัพพัง ภิกขะเว อาทิตตัง,

พระพุทเจ้า ได้สำเร็จพระบารมีแล้ว

โดยประการทั้งปวง, พระพุทองค์มีพระวาจา

ไม่เปล่าจากประโยชน์, ทรงพร้าสอนในอุบาย

เครื่องฝึกเวไนยสัตว์ เพื่อความตรัสรู้ยิ่ง,

ทรงแนะนำหมู่สัตว์โดยธรรม

แม้ตามสมควรแก่อุปนิสัยที่ตนสั่งสมมา,

ทรงแสดง อาทิตตปริยายอันใดเป็นเครื่องนำใจ

ของพวกพระโยคีผู้ควรจะตรัสรู้,

ซึ่งเป็นขุฎิเคยบำเรอไฟมา,

ได้ทรงยังพระโยคีผู้ดับเหล่านั้นให้พ้นแล้ว

จากอาสวะด้วย อเสขวิมุตติ,

เราทั้งหลาย จงสวดอาทิตตปริยาย อันนั้น

ซึ่งเป็นส่วนพระสูตร เป็นอุบายเครื่องกำหนด

ความทุกข์, เพื่อวิญญูชนทั้งหลายผู้ปรารถนา

เพื่อจะฟัง โดยความใคร่ครวญอยู่อย่างนั้น

เทอญ.

ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้วอย่างนี้,

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า,

เสด็จประทับอยู่ที่คยาสีสะประเทศใกล้

แม่น้ำคยา,

กับด้วยพระภิกษุ ๑,๐๐๐ รูป,

ในกาลนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า, ตรัสเตือน

พระภิกษุทั้งหลายให้ตั้งใจฟังภาชิตนี้ว่า,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน,

กิญจะ ภิกขเว สัพพัง อาทิตตัง,

จักขุ ภิกขเว อาทิตตัง,

รูปา อาทิตตา,

จักขุวิญญาณัง อาทิตตัง,

จักขุสัมผัสโส อาทิตโต,

ยัมปิหัง จักขุสัมผัสสะ

ปัจจะยา อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

สุขัง वा ทุกขัง वा,

อะทุกขมะสุขัง वा,

ตัมปิ อาทิตตัง,

เณระ อาทิตตัง,

อาทิตตัง รากัคคินา

โทสัคคินา โมหัคคินา,

อาทิตตัง ชาตียา ชะรามะระณณะ,

โสเกหิ ปะริเทเวหิ ทุกเขหิ

โทะมะนัสเสหิ อุปายาเสหิ

อาทิตตันติ ะวะทามิ,

โสตัง อาทิตตัง,

สัททา อาทิตตา,

โสตะวิญญาณัง อาทิตตัง,

โสตะสัมผัสโส อาทิตโต,

ยัมปิหัง โสตะสัมผัสสะ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ก็อะไรเล่าชื่อว่า
สิ่งทั้งปวง,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, จักขุ (คือนัยน์ตา)
เป็นของร้อน,

รูปทั้งหลาย เป็นของร้อน,

ความรู้อารมณ์ ทางตา เป็นของร้อน,

สัมผัสทางตา เป็นของร้อน,

ความรู้สึกรมณ์ (คือเวทนา),

เกิดขึ้นเพราะอาศัยสัมผัสทางตาเป็นปัจจัยนี้
แม้อันใด,

เป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี,

ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี,

แม้อันนั้นก็เป็นของร้อน,

ร้อนเพราะอะไร

เรากล่าวว่า ร้อนเพราะไฟ คือ รากะ,

เพราะไฟคือ โทสะ เพราะไฟคือ โมหะ,

ร้อนเพราะความเกิด เพราะความแก่

แล ความตาย, ร้อนเพราะความโศก

เพราะความรำไรรำพัน, เพราะความ

ไม่สบายกาย เพราะความไม่สบายใจ

เพราะความคับแค้นใจทั้งหลาย,

โสตะ (คือหู) เป็นของร้อน,

เสียงทั้งหลายเป็นของร้อน,

ความรู้อารมณ์ทางหู เป็นของร้อน,

สัมผัสทางหูเป็นของร้อน,

ความรู้สึกรมณ์ (คือเวทนา)

ปัจจะยา อุปปัชชติ เวทะยัตถ,

สุขัง वा ทุกञ्च वा,

अतुक्खमस्सुञ्च वा,

त्तम्पि आत्तिट्ठ,

गेणस्स आत्तिट्ठ,

आत्तिट्ठ राक्कคินา

โทะสัคคินา โมะหัคคินา,

आत्तिट्ठ चाตिया ชะรามะระณณะ,

โสะเกหิ ปะริเทเวหิ ทุกเขหิ

โทะมะนัสเสหิ อุปายาสะหิ

आत्तिट्ठันติ วะทามิ,

ฆานัง आत्तिट्ठ,

คันธ आत्तिट्ठा,

ฆานะวิญญูณัง आत्तिट्ठ,

ฆานะสัมผัสโส आत्तिट्ठ,

ยัมปิหัง ฆานะสัมผัสสะปัจจะยา

อุปปัชชติ เวทะยัตถ,

สุขัง वा ทุกञ्च वा,

अतुक्खमस्सुञ्च वा,

त्तम्पि आत्तिट्ठ,

गेणस्स आत्तिट्ठ,

आत्तिट्ठ राक्कคินา

โทะสัคคินา โมะหัคคินา,

เกิดขึ้นเพราะสัมผัสทางหูเป็นปัจจัยนี้
อันใด,

เป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี,

ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี,

แม้อันนั้นก็เป็นอย่างอื่น,

ร้อนเพราะอะไร

เรากล่าวว่า ร้อนเพราะไฟ คือ รากะ,

เพราะไฟคือ โทะสะ เพราะไฟคือ โมะหะ,

ร้อนเพราะความเกิด เพราะความแก่

แลความตาย, ร้อนเพราะความโศก

เพราะความรำไรรำพัน,

เพราะความไม่สบายกาย เพราะความไม่

สบายใจ เพราะความคับแค้นใจทั้งหลาย,

ฆานะ (คือ) จมูกเป็นของร้อน,

กลิ่นทั้งหลายเป็นของร้อน,

ความรู้อารมณ์ทางจมูก เป็นของร้อน,

สัมผัส ทางจมูกเป็นของร้อน,

ความรู้อารมณ์ (คือ เวทนา)

เกิดขึ้นเพราะสัมผัสทางจมูกเป็นปัจจัยนี้

แม้อันใด,

เป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี,

ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี,

แม้อันนั้นก็เป็นอย่างอื่น,

ร้อนเพราะอะไร

เรากล่าวว่า ร้อนเพราะไฟ คือ รากะ,

เพราะไฟคือ โทะสะ เพราะไฟคือ โมะหะ,

อาทิตตัง ชาติยา ชะรามะระณนะ,
โสเกหิ ปะริเทเวหิ ทุกเขหิ
โถมะนัสเสหิ
อุปายาเสหิ อาทิตตันติ ะหามิ,

ชีวหา อาทิตตา,
ระสา อาทิตตา,
ชีวหาวิญญาณัง อาทิตตัง,
ชีวหาสัมผัสโส อาทิตโต,
ยัมปิทัง ชิวหาสัมผัสสะ
ปัจจะยา อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

สุขัง วา ทุกขัง วา,
อะทุกขมะสุขัง วา,
ตัมปิ อาทิตตัง,
เกนะ อาทิตตัง,
อาทิตตัง ราคัคคินา
โทสัคคินา โมหัคคินา,
อาทิตตัง ชาติยา ชะรามะระณนะ,
โสเกหิ ปะริเทเวหิ ทุกเขหิ
โถมะนัสเสหิ อุปายาเสหิ
อาทิตตันติ ะหามิ,
กาโย อาทิตโต,

ร้อนเพราะความเกิด เพราะความแก่
คือ ราคะ, เพราะไฟคือ โทสะ
เพราะไฟคือ โมหะ, ร้อนเพราะความเกิด
เพราะความแก่ ความตาย, ร้อนเพราะ
ความโศก เพราะความร่ำไรร่ำพัน, เพราะ
ความไม่สบายกาย เพราะความไม่สบายใจ
เพราะความคับแค้นใจทั้งหลาย,
ชีวหา (คือลึน) เป็นของร้อน,
รสทั้งหลาย เป็นของร้อน,
ความรู้อารมณ์ทางลึน เป็นของร้อน,
สัมผัสทางลึนซึ่งอาหาร เป็นของร้อน,
ความรู้อารมณ์ (คือเวทนา),
เกิดขึ้น เพราะสัมผัสทางลึนเป็นปัจจัยนี้
แม้อันใด,
เป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี,
ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี,
แม้อันนั้นก็ เป็นของร้อน,
ร้อนเพราะอะไร
เรากล่าวว่า ร้อนเพราะไฟ คือ ราคะ,
เพราะไฟคือ โทสะ เพราะไฟคือ โมหะ,
ร้อนเพราะความเกิด เพราะความแก่
แลความตาย, ร้อนเพราะความโศก
เพราะความร่ำไรร่ำพัน, เพราะความ
ไม่สบายกาย เพราะความไม่สบายใจ
เพราะความคับแค้นใจทั้งหลาย,
กายเป็นของร้อน,

โผฏฐัพพา อาทิตตา

กายะวิญญาณัง อาทิตตัง,
กายะสัมผัสโส อาทิตโต,
ยัมปิทัง กายะสัมผัสสะ
ปัจจะยา อุปปัชชติ เวทะยิตัง,

สุขัง วา ทุกขัง วา,
อะทุกขมะสุขัง วา,
ตัมปิ อาทิตตัง,
เณระ อาทิตตัง,
อาทิตตัง รากัคคินา
โทสัคคินา โมหัคคินา,
อาทิตตัง ชาติยา ชะรามะระณณะ,
โสเกหิ ปะริเทเวหิ ทุกเขหิ
โทมะนัสเสหิ อุปายาเสหิ
อาทิตตันติ ะทามิ,

มะโน อาทิตโต,
ธัมมา อาทิตตา,

มะโนวิญญาณัง อาทิตตัง,
มะโนสัมผัสโส อาทิตโต,
ยัมปิทัง มะโนสัมผัสสะ
ปัจจะยา อุปปัชชติ เวทะยิตัง,

โผฏฐัพพะ (คืออารมณ์ที่จะพึงถูกต้องกาย)
เป็นของร้อน,

ความรู้อารมณ์ทางกายเป็นของร้อน,
สัมผัสทางกายเป็นของร้อน,
ความรู้อารมณ์ (คือเวทนา),
เกิดขึ้นเพราะสัมผัสทางกายเป็นปัจจัยนี้
แม้อันใด,

เป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี,
ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี,
แม้อันนั้นก็เป็นของร้อน,
ร้อนเพราะอะไร
เรากล่าวว่า ร้อนเพราะไฟ คือ รากะ,
เพราะไฟคือ โทสะ เพราะไฟคือ โมหะ,
ร้อนเพราะความเกิด เพราะความแก่แล
ความตาย, ร้อนเพราะความโศก

เพราะความรำไรรำพัน, เพราะความ
ไม่สบายกาย เพราะความไม่สบายใจ
เพราะความคับแค้นใจทั้งหลาย,
มะนะ (คือใจ) เป็นของร้อน,
ธรรมทั้งหลาย (คืออารมณ์ที่เกิดกับใจ)
เป็นของร้อน,

ความรู้อารมณ์ทางใจเป็นของร้อน,
สัมผัส ทางใจเป็นของร้อน,
ความรู้สึกอารมณ์ (คือเวทนา),
เกิดขึ้นเพราะสัมผัสทางใจ เป็นปัจจัยนี้
แม้อันใด,

สุขัง วา ทุกขัง วา,
อะทุกขมะสุขัง วา,
ตัมปิ อาทิตตัง,
เณระ อาทิตตัง,
อาทิตตัง รากัคคินา
โทสัคคินา โมหัคคินา,
อาทิตตัง ชาตียา ชะรามะระณณะ,
โสเกहि ปะริเทเวहि ทุกเขहि
โทมะนัสเสहि อุปายาเสहि
อาทิตตันติ ะหามิ,

เอวัง ปัสสัง ภิกขะเว
สุตะวา อะริยะสาวะโก,
จักขุส്മิงปิ นิพพินทะติ,
รูเปสุปิ นิพพินทะติ,
จักขุวิญญาเณปิ นิพพินทะติ,
จักขุสัมผัสสะปิ นิพพินทะติ,
ยัมปิทัง จักขุสัมผัสสะ
ปัจจะยา อุปปัชเชติ เวทะยิตัง,

สุขัง วา ทุกขัง วา,
อะทุกขมะสุขัง วา,
ตัสสึงปิ นิพพินทะติ,
โสตัสสึงปิ นิพพินทะติ,
สัททสุปิ นิพพินทะติ,
โสตะวิญญาเณปิ นิพพินทะติ,

เป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี,
ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี,
แม้อันนั้นก็เป็นของร้อน,
ร้อนเพราะอะไร
เรากล่าวว่า ร้อนเพราะไฟ คือ ราคะ,
เพราะไฟคือ โทสะ เพราะไฟคือ โมหะ,
ร้อนเพราะความเกิด เพราะความแก่แล
ความตาย, ร้อนเพราะความโศก
เพราะความรำไรรำพัน, เพราะความ
ไม่สบายกาย เพราะความไม่สบายใจ
เพราะความคับแค้นใจทั้งหลาย,
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย,
อริยสาวก ผู้ได้สดับแล้ว มาเห็นอยู่อย่างนี้,
ย่อมเบื่อหน่าย ทั้งในจักขุ คือตา,
ย่อมเบื่อหน่าย ทั้งในความรู้ารมณ์ทางตา
ย่อมเบื่อหน่าย ทั้งในความรู้ารมณ์ทางตา
ย่อมเบื่อหน่าย ทั้งในสัมผัส ทางตา,
ความรู้สึกอารมณ์ (คือเวทนา),
เกิดขึ้นเพราะสัมผัสทางตาเป็นปัจจัยนี้
แม้อันใด,

เป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี,
ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี,
ย่อมเบื่อหน่าย ทั้งในความรู้สึคนั้น,
ย่อมเบื่อหน่าย ทั้งในโสตะ คือหู,
ย่อมเบื่อหน่าย ทั้งในเสียงทั้งหลาย,
ย่อมเบื่อหน่าย ทั้งในความรู้ารมณ์ทางหู,

โสตะสัมผัสเสปี นิพพินทะติ,
ยัมปิทัง โสตะสัมผัสสะ
ปัจจะยา อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

สุขัง วา ทุกขัง วา,
อะทุกขมะสุขัง วา,
ตัสส์มิงปิ นิพพินทะติ,
ฆานัสส์มิงปิ นิพพินทะติ,
คันเธสุปิ นิพพินทะติ,
ฆานะวิญญาณปิ นิพพินทะติ,

ฆานะสัมผัสเสปี นิพพินทะติ,
ยัมปิทัง ฆานะสัมผัสสะ
ปัจจะยา อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,
สุขัง วา ทุกขัง วา,
ตัสส์มิงปิ นิพพินทะติ,
ชีวหาเยปิ นิพพินทะติ,
ระเสสุปิ นิพพินทะติ,
ชีวหาวิญญาณปิ นิพพินทะติ,
ชีวหาสัมผัสเสปี นิพพินทะติ,
ยัมปิทัง ชิวหาสัมผัสสะ ปัจจะยา
อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

สุขัง วา ทุกขัง วา,
อะทุกขมะสุขัง วา,
ตัสส์มิงปิ นิพพินทะติ,

ย่อมเปื้อนนาย ทั้งในสัมผัส ทางหู,
ความรู้สึกอารมณ์ (คือเวทนา),
เกิดขึ้น เพราะสัมผัสทางหูเป็นปัจจัยนี้
แม้อันใด,
เป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี,
ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี,
ย่อมเปื้อนนาย ทั้งในความรู้สึกนั้น,
ย่อมเปื้อนนาย ทั้งในฆานะ คือจมูก,
ย่อมเปื้อนนาย ทั้งในกลิ่นทั้งหลาย,
ย่อมเปื้อนนาย ทั้งในความรู้สึกอารมณ์
ทางจมูก,
ย่อมเปื้อนนาย ทั้งในสัมผัส ทางจมูก,
ความรู้สึกอารมณ์ (คือเวทนา), เกิดขึ้น
เพราะสัมผัสทางจมูกเป็นปัจจัยนี้แม้อันใด,
เป็นสุขก็ดี, ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี,
ย่อมเปื้อนนาย ทั้งในความรู้สึกนั้น,
ย่อมเปื้อนนาย ทั้งในชีวหา คือลิ้น,
ย่อมเปื้อนนาย ทั้งในรสทั้งหลาย,
ย่อมเปื้อนนาย ทั้งในความรู้สึกอารมณ์ทางลิ้น,
ย่อมเปื้อนนาย ทั้งในสัมผัสทางลิ้น,
ความรู้สึกอารมณ์ (คือเวทนา),
เกิดขึ้นเพราะสัมผัสทางลิ้นเป็นปัจจัยนี้แม้
อันใด,

เป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี,
ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขก็ดี,
ย่อมเปื้อนนาย ทั้งในความรู้สึกนั้น,

กายัสสัมมิงปี นิพพินทะติ,
โผฏฐัพพะสุปี นิพพินทะติ,

กายะวิญญาณปี นิพพินทะติ,

กายะสัมผัสเสปี นิพพินทะติ,

ยัมปีทัง กายะสัมผัสสะ

ปัจจะยา อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

สุขัง วา ทุกขัง วา, อะทุกขะมะสุขัง วา,

ตัสสัมมิงปี นิพพินทะติ,

มะนัสสัมมิงปี นิพพินทะติ,

ธัมเมสุปี นิพพินทะติ,

มะโนวิญญาณปี นิพพินทะติ,

มะโนสัมผัสเสปี นิพพินทะติ,

ยัมปีทัง มะโนสัมผัสสะ

ปัจจะยา อุปปัชชะติ เวทะยิตัง,

สุขัง วา ทุกขัง วา,

อะทุกขะมะสุขัง วา,

ตัสสัมมิงปี นิพพินทะติ,

นิพพินทัง วิรัชชะติ,

วิราคา วิมุจจะติ,

วิมุตตัสสัมมิง วิมุตตะมิตติ ญาณัง โหติ,

ชีณา ชาติ วุสิตัง

ย่อมเปื้อหนาย ทั้งในกาย,

ย่อมเปื้อหนาย ทั้งในโผฏฐัพพะ

คือสิ่งที่ถูกต้องกายทั้งหลาย,

ย่อมเปื้อหนาย ทั้งในความรู้อารมณ์

ทางกาย,

ย่อมเปื้อหนาย ทั้งในสัมผัสทางกาย,

ความรู้สึกอารมณ์ (คือเวทนา),

เกิดขึ้นสัมผัสทางกายเป็นปัจจัยนี้แม้อันใด

เป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี, ไม่ใช่ทุกข์

ไม่ใช่สุขก็ดี,

ย่อมเปื้อหนาย ทั้งในความรู้สึกนั้น,

ย่อมเปื้อหนาย ทั้งในมะนะ คือใจ,

ย่อมเปื้อหนาย ทั้งในธรรมทั้งหลาย,

ย่อมเปื้อหนาย ทั้งในความรู้อารมณ์ทางใจ,

ย่อมเปื้อหนาย ทั้งในสัมผัสทางใจ,

ความรู้สึกอารมณ์ (คือเวทนา),

เกิดขึ้นเพราะสัมผัสทางใจเป็นปัจจัยนี้

แม้อันใด,

เป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี, ไม่ใช่ทุกข์

ไม่ใช่สุขก็ดี,

ย่อมเปื้อหนาย ทั้งในความรู้สึกนั้น,

เมื่อเปื้อหนาย ย่อมคลายความติด,

เพราะคลายกำหนด จิตก็หลุดพ้น,

เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็เกิดญาณรู้ว่า

หลุดพ้นแล้ว ดังนี้,

อริยสาวกนั้น ย่อมทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว,

พรหมจะริยัง,
กะตัง กระณียัง, นาปะรัง
อิตถิตายาติ ปะชานาตติ,
อิทะมะโวจะ ภาคะวา,

อิตตะมะนา เต ภิกขุ
ภาคะวะโต ภาสีตัง อะภินันทุง,
อิมัสมิญจะปะนะ เวยยากระณัสสัง
ภัญญะมานะ,
ตัสสะ ภิกขุสะหัสสะสสะ
อะนุปาทายะ อาสะเวหิ
จิตตานิ วิมูจจิงสูติ.

พรหมจรรย์เราได้อยู่จบแล้ว,
กิจที่ควรทำ เราทำเสร็จแล้ว, กิจอื่นอีก
เพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี,
พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสธรรมปริยาย
อันนี้แล้ว,
พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นก็มีใจยินดี,
เพเลินภาสิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า,
ก็แลเมื่อเวยยากรณ์นี้
อันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอยู่,
จิตของพระภิกษุพันธุ์นั้นก็พ้นจาก
อาสวะทั้งหลาย, เพราะไม่ถือมั่น
ด้วยอุปาทาน ดังนี้แล.

ธัมมสังคินีมาติกา

หันทะ มะยัง ธัมมสังคินีมาติกาปาฐัง ภาณามะ เส ฯ

กุสะลา ธัมมา	ธรรมที่เป็นกุศล ก็มี
อะกุสะลา ธัมมา	ธรรมที่เป็นอกุศล ก็มี
อัปฺยาเกตา ธัมมา	ธรรมที่ไม่เป็นทั้งกุศลและอกุศล ก็มี
สุขาเย เวทะนายะ	ธรรมที่ประกอบความรู้สึกละเป็นสุข ก็มี
สังปะยุตตา ธัมมา	
ทุกขาเย เวทะนายะ	ธรรมที่ประกอบความรู้สึกละเป็นทุกข์ ก็มี
สังปะยุตตา ธัมมา	
อะทุกขมะสุขาเย	ธรรมที่ประกอบด้วยความรู้สึกละไม่สุข
เวทะนายะ สังปะยุตตา	ไม่ทุกข์ ก็มี
วิปากา ธัมมา	ธรรมที่เป็นผล ก็มี
วิปากะธัมมะธัมมา	ธรรมที่เป็นเหตุแห่งผล ก็มี

เนวะวิปากะนะวิปากะธัมมะธัมมา

อุปาทินนุปาทานิยา ธัมมา

อะนุปาทินนุปาทานิยา ธัมมา

อะนุปาทินนानุปาทานิยา ธัมมา

สังกิลิฏฐะสังกิลิสสิกา ธัมมา

อะสังกิลิฏฐะสังกิลิสสิกา ธัมมา

อะสังกิลิฏฐาสังกิลิสสิกา ธัมมา

สะวัตถกะสะวิจารณ์า ธัมมา

อะวัตถกะวิจารณ์ัตตา ธัมมา

อะวัตถกาวิจารา ธัมมา

ปีติสะหะคะตา ธัมมา

สุขะสะหะคะตา ธัมมา

อุเปกขาสะหะคะตา ธัมมา

ทัสสะเนนะ ปะหาตัพพา ธัมมา

ภาวะนายะ ปะหาตัพพา ธัมมา

เนวะ ทัสสะเนนะ นะ ภาวะนายะ

ปะหาตัพพา ธัมมา

ทัสสะเนนะ ปะหาตัพพะเหตุกา ธัมมา

ภาวะนายะ ปะหาตัพพะเหตุกา ธัมมา

เนวะ ทัสสะเนนะ นะ ภาวะนายะ

ธรรมที่ไม่เป็นผล และไม่เป็นเหตุแห่งผล ก็มี

ธรรมที่ถูกยึดมั่น และเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น ก็มี

ธรรมที่ไม่ถูกยึดมั่น แต่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น ก็มี

ธรรมที่ไม่ถูกยึดมั่น และไม่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น ก็มี

ธรรมที่เศร้าหมอง และเป็นที่ตั้งแห่งความเศร้าหมอง ก็มี

ธรรมที่ไม่เศร้าหมอง แต่เป็นที่ตั้งแห่งความเศร้าหมอง ก็มี

ธรรมที่ไม่เศร้าหมอง และไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเศร้าหมอง ก็มี

ธรรมที่มีวิตก และมีวิจารณ์ก็มี

ธรรมที่ไม่มีวิตก แต่มีวิจารณ์ก็มี

ธรรมที่ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ก็มี

ธรรมที่ทำให้ความรู้สึกเิบอาบ ก็มี

ธรรมที่ทำให้ความรู้สึกเป็นสุข ก็มี

ธรรมที่เป็นไปด้วยความวางเฉย ก็มี

ธรรมที่พึงละด้วยทัสสะนะ

ธรรมที่พึงละด้วยการภาวนา ก็มี

ธรรมที่ละไม่ได้ด้วยทัสสะนะ

และด้วยการภาวนา ก็มี

ธรรมมีสาเหตุที่พึงละด้วยทัสสะนะ ก็มี

ธรรมที่มีสาเหตุพึงละด้วยการภาวนา ก็มี

ธรรมที่มีสาเหตุที่จะมิได้ละด้วยทัสสะนะ

ปะหาตัพพะเหตุกา ธัมมา

อาจะยะคามิโน ธัมมา

อะปะจะยะคามิโน ธัมมา

เนวาจะยะคามิโน

นาปะจะยะคามิโน ธัมมา

เสกขา ธัมมา

อะเสกขา ธัมมา

เนวะเสกขา นาเสกขา ธัมมา

ปะริตตา ธัมมา

มะหัคคะตา ธัมมา

อัปปะมาณา ธัมมา

ปะริตตารัมมะณา ธัมมา

มะหัคคะตารัมมะณา ธัมมา

อัปปะมานารัมมะณา ธัมมา

หีนา ธัมมา

มัชฌิมา ธัมมา

ปะณีตา ธัมมา

มิจฉัตตะนิยะตา ธัมมา

สัมมัตตะนิยะตา ธัมมา

อะนิยะตา ธัมมา

มัคคารัมมะณา ธัมมา

มัคคะเหตุกา ธัมมา

มัคคาธิปะติโน ธัมมา

และละมิได้ด้วยภาวนา ก็มี

ธรรมที่นำไปสู่การสั่งสม สะสม ก็มี

ธรรมที่นำไปสู่ความไม่สะสม ก็มี

ธรรมที่นำไปสู่การสั่งสม และสู่ความ

ปราศจากการสั่งสม ก็มี (คือไม่แน่)

ธรรมของอริยบุคคลที่ยังไม่เป็นอรหัตต์

คือต้องศึกษาอยู่ต่อไปอีก ก็มี

ธรรมของพระอรหัตต์ ไม่ต้องศึกษาอีก ก็มี

ธรรมที่ไม่เป็นทั้งของผู้ที่ยังต้องศึกษา และ

ไม่เป็นของผู้ที่ไม่ต้องศึกษาแล้ว ก็มี

ธรรมที่มีสภาวะยังเล็กน้อย ก็มี

ธรรมที่ถึงสภาวะใหญ่แล้ว ก็มี

ธรรมที่มีสภาวะอันประมาณมิได้ ก็มี

ธรรมที่มีสภาวะเล็กน้อยเป็นอารมณ์ ก็มี

ธรรมที่มีสภาวะใหญ่แล้วเป็นอารมณ์ ก็มี

ธรรมที่มีสภาวะอันประมาณมิได้เป็น

อารมณ์ ก็มี

ธรรมจัดเป็นอย่างทรมาน ก็มี

ธรรมเป็นอย่างกลางๆ ก็มี

ธรรมอย่างประณีต ก็มี

ธรรมที่แน่นอนฝ่ายผิด ก็มี

ธรรมที่แน่นอนฝ่ายชอบ ก็มี

ธรรมที่ไม่แน่นอนฝ่ายใด ก็มี

ธรรมที่มีมรรค เป็นอารมณ์ ก็มี

ธรรมที่มีมรรค เป็นเหตุ ก็มี

ธรรมที่มีมรรค ๔ เป็นประธานนำ ก็มี

อุปปันนา ธัมมา
อะนุปปันนา ธัมมา
อุปปาทีโน ธัมมา
อะตีตา ธัมมา
อะนาคะตา ธัมมา
ปัจจุปปันนา ธัมมา
อะตีตารัมมะณา ธัมมา
อะนาคะตารัมมะณา ธัมมา
ปัจจุปปันนารัมมะณา ธัมมา
อัชฉัตตา ธัมมา
พะหิทธา ธัมมา
อัชฉัตตะพะหิทธา ธัมมา
อัชฉัตตารัมมะณา ธัมมา
พะหิทธารัมมะณา ธัมมา
อัชฉัตตะพะหิทธารัมมะณา ธัมมา

สะนัทธัสสะนะสัปปะภูฆา ธัมมา
อะนัทธัสสะนะสัปปะภูฆา ธัมมา
อะนัทธัสสะนาปปะภูฆา ธัมมา

ธรรมที่เกิดขึ้น แล้ว ก็มี
ธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น ก็มี
ธรรมที่จักเกิดขึ้น ก็มี
ธรรมที่เป็นอดีต ก็มี
ธรรมที่เป็นอนาคต ก็มี
ธรรมที่เป็นปัจจุบัน ก็มี
ธรรมที่เป็นอดีตเป็นอารมณ์ ก็มี
ธรรมที่มีอนาคตเป็นอารมณ์ ก็มี
ธรรมที่มีปัจจุบันเป็นอารมณ์ ก็มี
ธรรมภายใน ก็มี
ธรรมภายนอก ก็มี
ธรรมทั้งภายใน ภายนอก ก็มี
ธรรมที่มีสภาวะภายในเป็นอารมณ์ ก็มี
ธรรมที่มีสภาวะภายนอกเป็นอารมณ์ ก็มี
ธรรมที่มีทั้งสภาวะภายในและภายนอก
เป็นอารมณ์ ก็มี

ธรรมที่เห็นได้ และกระทบได้ ก็มี
ธรรมที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ก็มี
ธรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ ก็มี

พระมหาปัญฐาน

เหตุปัจจะโย
อาร์มมะณะปัจจะโย,
อะธิปะติปัจจะโย,
อะนันตะระปัจจะโย,
สะมะนันตะระปัจจะโย,

ธรรมที่มีเหตุเป็นปัจจัย
อารมณ์เป็นปัจจัย
ที่มีอธิปัตติเป็นปัจจัย
ปัจจัยไม่มีอะไรคั่นในระหว่าง
ปัจจัยมีที่สุตเสมอ

สหะชาตะปัจจะโย,
อัญญะมัญญะปัจจะโย,
นิสสะยะปัจจะโย,
อุปะนิสสะยะปัจจะโย,
ปุเรชาตะปัจจะโย,
ปัจฉาชาตะปัจจะโย,
อาเสวะนะปัจจะโย,
กัมมะปัจจะโย,
วิปากะปัจจะโย,
อาหาระปัจจะโย,
อินทริยะปัจจะโย,
ฌานะปัจจะโย,
มัคคะปัจจะโย,
สัมปะยุตตะปัจจะโย,
วิปปะยุตตะปัจจะโย,
อัติปัจจะโย,
นัตติปัจจะโย,
วิคะตะปัจจะโย,
อะวิคะตะปัจจะโย ฯ

ธรรมที่เกิดพร้อมกับปัจจัย
เป็นปัจจัยของกันและกัน
มีนิสสัยเป็นปัจจัย
มีอุปนินิสสัยเป็นปัจจัย
มีการเกิดก่อนเป็นปัจจัย
มีการเกิดภายหลังเป็นปัจจัย
มีการเสพเป็นปัจจัย
มีกรรมเป็นปัจจัย
มีวิบากเป็นปัจจัย
มีอาหารเป็นปัจจัย
มีอินทริย์เป็นปัจจัย
มีฌานเป็นปัจจัย
มีมรรคเป็นปัจจัย
มีการประกอบกันเป็นปัจจัย
ไม่มีการประกอบเป็นปัจจัย
ธรรมที่มีปัจจัย
ธรรมที่ไม่มีปัจจัย
มีการอยู่อย่างไม่มีปัจจัย
มีการอยู่อย่างมีเป็นปัจจัย

พระสหัสสนัย

สุทธิกะปะฏิปะทา

กะตะเม อัมมา กุสะลา,
ยัสฺสิมัง สะมะเย โลกุตตะรัง ฌานัง
ภาเวติ,
นียยานิกัง อะปะจะยะคามิง,

ทิฏฐิคะตานัง ปะหานายะ,
ปะฐะมาเย ภูมียา ปัตติยา,
วิวิจเจะ กาเมหิ,
ปะฐะมัง ฌานัง อูปะสัมปัชชะ
วิหะระติ

ทุกขาปะฏิปะทัง ทันธาภิญญัง,
ทุกขาปะฏิปะทัง ขิปปาภิญญัง,
สุขาปะฏิปะทัง ทันธาภิญญัง,
สุขาปะฏิปะทัง ขิปปาภิญญัง,
ตัสฺสิมัง สะมะเย ผัสโส โหติ
อะวิกเขโป โหติ,

อิเม อัมมา กุสะลา,
กะตะเม อัมมา กุสะลา,
ยัสฺสิมัง สะมะเย โลกุตตะรัง
ฌานัง ภาเวติ,
นียยานิกัง อะปะจะยะคามิง,

ทิฏฐิคะตานัง ปะหานายะ,
ปะฐะมาเย ภูมียา ปัตติยา,

สภาวะธรรมที่เป็นกุศล เป็นไฉน,
ในสมัยใด โยคาวจรบุคคล เจริญ
ฌาน อันเป็นโลกุตตระ,
ซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ ให้ถึง
พระนิพพาน
เพื่อละทิฏฐิทั้งหลาย,
เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น,
สังัดแล้ว จากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย
เข้าถึงปฐมฌานอยู่,

เป็นประเภทปฏิบัติลำบาก รู้ได้ช้าบ้าง
เป็นประเภทปฏิบัติลำบาก รู้ได้ไวบ้าง
เป็นประเภทปฏิบัติสะดวก รู้ได้ช้าบ้าง
เป็นประเภทปฏิบัติสะดวก รู้ได้ไวบ้าง
ในสมัยนั้น ผัสสะคือสิ่งกระทบ
ย่อมเกิดขึ้นได้ ความไม่ซัดส่ายยังคงมีอยู่
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล
สภาวะธรรมที่เป็นกุศล เป็นไฉน,
ในสมัยใด โยคาวจรบุคคล เจริญฌาน
อันเป็นโลกุตตระ,
ซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์
ให้ถึงพระนิพพาน,
เพื่อละทิฏฐิทั้งหลาย,
เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น,

วิตักกะวิจารณ์ัง วุปะสะมา,
ทุติยัง ฌานัง ตะติยัง ฌานัง
จะตุตถัง ฌานัง ปะฐะมมัง ฌานัง
ปัญจะมมัง ฌานัง อูปะสัมปัชชะ
วิหะระติ,
ทุกขาปะฏิปะทัง ทันธาภิญญัง,
ทุกขาปะฏิปะทัง ขิปปาภิญญัง,
สุขาปะฏิปะทัง ทันธาภิญญัง,
สุขาปะฏิปะทัง ขิปปาภิญญัง,
ตัสฺสิมัง สะมะเย ผัสโส โหติ
อะวิกเขโป โหติ
อิเม ฌัมมา กุสะลาฯ

เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไปแล้ว
เข้าถึงทุติยฌาน ตติยฌาน
จตุตถฌาน ปฐมฌาน และปัญจฌาน
อยู่,
เป็นประเภทปฏิบัติลำบาก รู้ได้ช้าบ้าง
เป็นประเภทปฏิบัติลำบาก รู้ได้ไวบ้าง
เป็นประเภทปฏิบัติสะดวก รู้ได้ช้าบ้าง
เป็นประเภทปฏิบัติสะดวก รู้ได้ไวบ้าง
ในสมัยนั้น ผัสสะคือสิ่งกระทบ
ย่อมเกิดขึ้นได้ ความไม่ขัดสายยังคงมีอยู่
สภาวะธรรมเหล่านี้ ถือว่าเป็นกุศล

สุญญะตะมุละกะปะฏิปะทา

กะตะเม ฌัมมา กุสะลา,
ยัสฺสิมัง สะมะเย โลกุตตะรัง
ฌานัง ภาเวติ,
นียยานิกัง อะปะจะยะคามิง,
ทิกฺขุคะตานัง ปะหานายะ
ปะฐะมาเย ภูมียา ปัตติยา,
วิวิจจะระ กาเมหิ,
ปะฐะมมัง ฌานัง อูปะสัมปัชชะ
วิหะระติ ทุกขาปะฏิปะทัง
ทันธาภิญญัง สุญญะตัง,
ทุกขาปะฏิปะทัง ขิปปาภิญญัง

สภาวะธรรมที่เป็นกุศล เป็นไฉน,
ในสมัยใด โยคาวจรบุคคล เจริญ
ฌาน อันเป็นโลกุตตระ,
ซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ ให้ถึง
พระนิพพาน
เพื่อละทิกฺขุทั้งหลาย,
เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น,
สังัดแล้วจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย
เข้าถึงอยู่ ซึ่งปฐมฌาน อันเป็นสุญญะ
ประเภทปฏิบัติลำบาก รู้ได้ช้าบ้าง,
อันเป็นสุญญะตะ ประเภทปฏิบัติลำบาก

สุธญญะตัง,
 สุขาปะฏิปะทัง ทันธาภิญญัง
 สุธญญะตัง,
 สุขาปะฏิปะทัง ขิปปาภิญญัง
 สุธญญะตัง,
 ตัสส์มิง สะมะเย ผัสโส โหติ
 อะวิกเขโป โหติ
 อิเม อัมมา กุสะลา,
 กะตะเม อัมมา กุสะลา,
 ยัสส์มิง สะมะเย โลกุตตะรัง
 ฌานัง ภาเวติ,
 นิยยานิกัง อะปะจะยะคามิง,
 ภิภุจิสตานัง ปะหะนายะ
 ปะฐะมาเย ภูมียา ปัตติยา,
 วิตักกะวิจารานัง วุปะสะมา,
 ทุติยัง ฌานัง ตะติยัง ฌานัง
 จะตุตถัง ฌานัง ปะฐะมัง ฌานัง
 ปัญจะมัง ฌานัง อุกะสัมปัชชะ
 วิหะระติ,
 ทุกขาปะฏิปะทัง ทันธาภิญญัง
 สุธญญะตัง,
 ทุกขาปะฏิปะทัง ขิปปาภิญญัง
 สุธญญะตัง,
 สุขาปะฏิปะทัง ทันธาภิญญัง
 สุธญญะตัง,
 สุขาปะฏิปะทัง ทันธาภิญญัง
 สุธญญะตัง,
 สุขาปะฏิปะทัง ทันธาภิญญัง

รู้ได้ไบบ้าง,
อันเป็นสุญญตะ ประเภทปฏิบัติสะดวก
รู้ได้ไบบ้าง,
อันเป็นสุญญตะ ประเภทปฏิบัติ
สะดวก รู้ได้ไบบ้าง,
ในสมัยนั้น ผัสสะคือสิ่งกระทบย้อม
เกิดขึ้นได้ ความไม่ขัดส่ายยังคงมีอยู่
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล,
สภาวะธรรมที่เป็นกุศล เป็นไฉน,
ในสมัยใด โยคาวจรบุคคล เจริญมาน
อันเป็นโลกุตตระ
ซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวิภวทุกข์ ให้ถึง
พระนิพพาน,
เพื่อละทิฏฐิทั้งหลาย,
เพื่อบรรลุมิเบ้องตัน,
เพราะวิตกวิจารณ์ สงบระงับไปแล้ว,
เข้าถึงอยู่ ซึ่งหุตียมาน ตติยมาน
จตุตถมาน ปฐมมาน
และปัญจมาน

อันเป็นสุญญตะ ประเภทปฏิบัติ
ลำบาก รู้ได้ไบบ้าง,
อันเป็นสุญญตะ ประเภทปฏิบัติ
ลำบาก รู้ได้ไบบ้าง,
อันเป็นสุญญตะ ประเภทปฏิบัติ
สะดวก รู้ได้ไบบ้าง

สุขาปะฏิปะทั้ง ขิปปาภิญญัง
สุญญะตัง,
ตัสส์มิง สะมะเย ผัสโส โหติ,
อะวิกเขโป โหติ,
อิเม ธัมมา กุสะลา,

อันเป็นสุญญะ ประเภทปฏิบัติ
สะดวก รู้ได้ไวบ้าง
ในสมัยนั้น ผัสสะคือสิ่งกระทบ ย่อม
เกิดขึ้นได้ ความไม่ขัดส่าย ยังคงมีอยู่,
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล

อัปปะณิหิตะปะฏิปะทา

กะตะเม ธัมมา กุสะลา,
ยัสส์มิง สะมะเย โลกุตตะรัง
ณานัง ภาเวติ,
นียยานิกัง อะปะจะยะคามิง,

ทิฏฐิคะตานัง ปะหานายะ
ปะฐะมาเย ภูมียา ปัตติยา,
วิวิจจะระ กาเมหิ,
ปะฐะมัง ฌานัง อุกะสัมปัชชะ
วิหะระติ,

ทุกขาปะฏิปะทั้ง ทันธาภิญญัง
อัปปะณิหิตัง,
ทุกขาปะฏิปะทั้ง ขิปปาภิญญัง
อัปปะณิหิตัง,
สุขาปะฏิปะทั้ง ทันธาภิญญัง
อัปปะณิหิตัง,
สุขาปะฏิปะทั้ง ขิปปาภิญญัง
อัปปะณิหิตัง
ตัสส์มิง สะมะเย ผัสโส โหติ,

สภาวะธรรมที่เป็นกุศล เป็นไฉน,
ในสมัยใด โยคาวจรบุคคล เจริญฌาน
อันเป็นโลกุตตระ
ซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์
ให้ถึงพระนิพพาน,
เพื่อละทิฏฐิทั้งหลาย,
เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น,
สังัดแล้ว จากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย
เข้าถึงอยู่ซึ่งปฐมฌาน

อันเป็นอัปปะณิหิตะ ประเภทปฏิบัติ
ลำบาก รู้ได้ช้าบ้าง,
อันเป็นอัปปะณิหิตะ ประเภทปฏิบัติ
ลำบาก รู้ได้ไวบ้าง
อันเป็นอัปปะณิหิตะ ประเภทปฏิบัติ
สะดวก รู้ได้ช้าบ้าง
อันเป็นอัปปะณิหิตะ ประเภทปฏิบัติ
สะดวก รู้ได้ไวบ้าง
ในสมัยนั้น ผัสสะคือสิ่งกระทบ ย่อม

อะวิกเขโป โหติ,
อิเม อัมมา กุสะลา,
กะตะเม อัมมา กุสะลา,
ยัสฺมิง สะมะเย โลกุตตะรัง
ณานัง ภาเวติ,
นียยานิกัง อะปะจะยะคามิง,

ทิกฺขุคະตานัง ปะหานายะ,
ปะฐะมาเย ภูมียา ปัตติยา,
วิตักกะวิจารณ์ัง วุปะสะมา,
ทุตฺติยัง ฌานัง ตะตฺติยัง ฌานัง
จะตุตถัง ฌานัง ปะฐะมัง ฌานัง
ปัญจะมัง ฌานัง อูปะสัมปชชะ
วิหะระติ

ทุกขาปะฏิปะทัง ทันธาภิญญัง
อัปปะณิหิตัง

ทุกขาปะฏิปะทัง ขิปปาภิญญัง
อัปปะณิหิตัง

สุขาปะฏิปะทัง ทันธาภิญญัง
อัปปะณิหิตัง

สุขาปะฏิปะทัง ขิปปาภิญญัง
อัปปะณิหิตัง

ตัสฺมิง สะมะเย ผัสโส โหติ

อะวิกเขโป โหติ,

อิเม อัมมา กุสะลาฯ

เกิดขึ้นได้ ความไม่ซัดส่าย ยังคงมีอยู่,
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล
สภาวะธรรมที่เป็นกุศล เป็นไฉน,
ในสมัยใด โยคาวจรบุคคล เจริญฌาน
อันเป็นโลกุตตระ,
ซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ ให้ถึง
พระนิพพาน

เพื่อละทิกฺขุทั้งหลาย,
เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น,
เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไปแล้ว,
เข้าถึงอยู่ยิ่ง ทุตฺติฌาน ตติยฌาน
จตุตถฌาน ปฐมฌาน และปัญจฌาน

อันเป็นอัปปณิหิตะ ประเภทปฏิบัติ
ลำบาก รู้ได้ช้าบ้าง

อันเป็นอัปปณิหิตะ ประเภทปฏิบัติ
ลำบาก รู้ได้ไวบ้าง

อันเป็นอัปปณิหิตะ ประเภทปฏิบัติ
สะดวก รู้ได้ช้าบ้าง

อันเป็นอัปปณิหิตะ ประเภทปฏิบัติ
สะดวก รู้ได้ไวบ้าง

ในสมัยนั้น ผัสสะคือสิ่งกระทบ

ย่อมเกิดขึ้นได้ ความไม่ซัดส่ายยังคงมีอยู่
สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกุศล

อธิปตี

กะตะเม อัมมา กุสะลา,
ยัสฺสิมัง สะมะเย โลกุตตะรัง
ณานัง ภาเวติ,
นียยานิกัง อะปะจะยะคามิง,

ทิฏฐิคะตานัง ปะหานายะ,
ปะฐะมาเย ภูมียา ปัตติยา,
วิวิจจะระ กาเมหิ,
ปะฐะมัง ณานัง อุกะสัมปะชชะ
วิหะระติ

ทุกขาปะฏิปะทัง ทันธะภาณูญัง
ฉันหาธิปะเตยยัง วิริยาธิปะเตยยัง
จิตตาธิปะเตยยัง วิมังสาธิปะเตยยัง
ทุกขาปะฏิปะทัง ขิปปาภาณูญัง
ฉันหาธิปะเตยยัง วิริยาธิปะเตยยัง
จิตตาธิปะเตยยัง วิมังสาธิปะเตยยัง
สุขาปะฏิปะทัง ทันธะภาณูญัง
ฉันหาธิปะเตยยัง วิริยาธิปะเตยยัง
จิตตาธิปะเตยยัง วิมังสาธิปะเตยยัง
สุขาปะฏิปะทัง ขิปปาภาณูญัง
ฉันหาธิปะเตยยัง วิริยาธิปะเตยยัง
จิตตาธิปะเตยยัง วิมังสาธิปะเตยยัง
ตัสฺสิมัง สะมะเย ผัสโส โหติ

อะวิกเขโป โหติ

อิเม อัมมา กุสะลา

สภาวะธรรมที่เป็นกุศล เป็นไฉน,
ในสมัยใด โยคาวจรบุคคล เจริญฌาน
อันเป็นโลกุตตระ,
ซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์
ให้ถึงพระนิพพาน
เพื่อละทิฏฐิทั้งหลาย,
เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น,
สังต์แล้วจากกาม และอกุศลธรรมทั้งหลาย
เข้าถึงอยู่ซึ่ง ปฐมฌาน

อันมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
เป็นใหญ่ แต่เป็นประเภทปฏิบัติ
ลำบาก รู้ได้ช้าบ้าง,
อันมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
เป็นใหญ่ แต่เป็นประเภทปฏิบัติ
ลำบาก รู้ได้ไวบ้าง,

อันมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
เป็นใหญ่ แต่เป็นประเภทปฏิบัติ
สะดวก รู้ได้ช้าบ้าง,
อันมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
เป็นใหญ่ แต่เป็นประเภท
ปฏิบัติสะดวก รู้ได้ไวบ้าง

ในสมัยนั้น ผัสสะคือสิ่งกระทบ
ย่อมเกิดขึ้นได้ ความไม่ซัดส่ายยังคงมีอยู่
สภาวะธรรมเหล่านี้ เชื่อว่าเป็นกุศล

กะตะเม ธัมมา กุสะลา,
ยัสฺมิํ สมะเย โลกุตตเร
ณานํ ภาเวติ,
นียยานิกัง อะปะจะยะคามิง,

ทิฏฺฐิคะตานัง ปะหานายะ,
ปะฐะมาเย ภูมียา ปัตติยา,
วิตักกะวิจารานัง วุปะสสะมา,
ทุติยํ ฌานัง ตะติยํ ฌานัง
จะตุตถํ ฌานัง ปะฐะมัง ฌานัง
ปัญจะมํ ฌานัง อุปะสัมปัชชะ
วิหะระติ

ทุกขาปะฏิปะทัง ทันธาภิญญัง
ฉันทาธิปะเตยยัง วิริยาธิปะเตยยัง
จิตตาธิปะเตยยัง วิมังสาธิปะเตยยัง
ทุกขาปะฏิปะทัง ขิปปาภิญญัง
ฉันทาธิปะเตยยัง วิริยาธิปะเตยยัง
จิตตาธิปะเตยยัง วิมังสาธิปะเตยยัง
สุขาปะฏิปะทัง ทันธาภิญญัง
ฉันทาธิปะเตยยัง วิริยาธิปะเตยยัง
จิตตาธิปะเตยยัง วิมังสาธิปะเตยยัง
สุขาปะฏิปะทัง ขิปปาภิญญัง
ฉันทาธิปะเตยยัง วิริยาธิปะเตยยัง
จิตตาธิปะเตยยัง วิมังสาธิปะเตยยัง
(อะทุกขะมะสุขาปะฏิปะทัง
ทันธาภิญญัง ฉันทาธิปะเตยยัง

สภาวะธรรมที่เป็นกุศล เป็นไฉน,
ในสมัยใด โยคาวจรบุคคล เจริญฌาน
อันเป็นโลกุตตระ,
ซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์
ให้ถึงพระนิพพาน
เพื่อละทิฏฐิทั้งหลาย,
เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน,
เพราะวิตก วิจารสงบระงับไปแล้ว,
เข้าถึงอยู่ ซึ่งทุติยฌาน ตติยฌาน
จตุตถฌาน ปฐมฌาน และปัญจฌาน

อันมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
เป็นใหญ่ แต่เป็นประเภทปฏิบัติ
ลำบาก รู้ได้ช้าบ้าง,
อันมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
เป็นใหญ่ แต่เป็นประเภทปฏิบัติ
ลำบาก รู้ได้ไวบ้าง,
อันมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
เป็นใหญ่ แต่เป็นประเภทปฏิบัติ
สะดวก รู้ได้ช้าบ้าง,
อันมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
เป็นใหญ่ แต่เป็นประเภทปฏิบัติ
สะดวก รู้ได้ไวบ้าง
(อันมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
เป็นใหญ่ แต่เป็นประเภทปฏิบัติ

วิริยาธิปะเตยยัง จิตตาธิปะเตยยัง
วิมังสาธิปะเตยยัง)

(อะทุกขะมะสุขาปะฏิปะทัง
ขิปปาภิญญัง ฉันทาธิปะเตยยัง
วิริยาธิปะเตยยัง จิตตาธิปะเตยยัง
วิมังสาธิปะเตยยัง)

ตัสส์มิง สะมะเย ผัสโส โหติ
อะวิกเขโป โหติ,
อิเม อัมมา กุสะลาฯ

ไม่เชิงลำบากและไม่เชิงสะดวก
รู้ได้ช้าบ้าง)

(อันมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
เป็นใหญ่ แต่เป็นประเภทปฏิบัติ
ไม่เชิงลำบากและไม่เชิงสะดวก
รู้ได้ไวบ้าง)

ในสมัยนั้น ผัสสะคือสิ่งกระทบ
ย่อมเกิดขึ้นได้ ความไม่ชัดสายยังคงมีอยู่
สภาวะธรรมเหล่านี้ เชื่อว่าเป็นกุศลฯ